

Lagrådsremiss

Ledningsrätt för elektroniska kommunikationsnät

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 11 mars 2004

Thomas Bodström

Sten Andersson
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås ett antal ändringar i ledningsrättslagen (1973:1144).

Enligt förslaget skall det i lagen slås fast att det går att få ledningsrätt inte bara för ledningar utan också för andra anordningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät, exempelvis master och antenner.

Det föreslås också att det i ett ledningsbeslut skall kunna föreskrivas att ledningsrättshavaren har rätt att inom det utrymme som upplåts för ledningen låta någon annan installera och använda ytterligare ledning. Syftet är att göra det möjligt för flera operatörer att samutnyttja master och andra anordningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	3
2	Lagtext.....	4
3	Ärendet och dess beredning.....	8
4	Bakgrund	8
4.1	Ledningsrätt	8
4.2	Tredje generationens mobiltelesystem.....	9
4.3	Ny lagstiftning om elektronisk kommunikation	9
5	Överväganden och förslag.....	11
5.1	Ledningsrätt för master för mobiltelefoni.....	11
5.2	Samutnyttjande av master och annan infrastruktur för elektronisk kommunikation.....	17
5.3	Omprövning av ledningsbeslut	25
6	Ikraftträdande m.m.	26
7	Kostnader och andra konsekvenser	26
8	Författningskommentar	27
Bilaga 1	Sammanfattning av betänkandet (SOU 2002:83).....	35
Bilaga 2	Lagförslagen i betänkandet (SOU 2002:83).....	41
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser (SOU 2002:83)	45
Bilaga 4	Lagförslagen i utkastet till lagrådsremiss	46
Bilaga 5	Förteckning över deltagare vid Justitiedepartementets remissmöte den 18 september 2003.....	50

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144).

2 Lagtext

Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144).

Härigenom föreskrivs i fråga om ledningsrättslagen (1973:1144)
dels att orden ”ledningens innehavare” i 1, 3 a, 12, 27 och 34 §§¹ skall bytas ut mot ”ledningsrättshavaren”,
dels att orden ”innehavaren av ledningsrätten” i 12 a §² skall bytas ut mot ”ledningsrättshavaren”,
dels att 2, 18, 22, 31, 33 och 35 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 11 a §, och närmast före 11 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §³

Lagen gäller för ledningar av följande slag,

1. <i>teleledning</i> som ingår i <i>telekommunikationssystem</i> för allmänt ändamål samt allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål, 2. elektrisk starkströmsledning för vilken koncession fordras eller som behövs för sådana ledningar som avses i 1, 3. vatten- eller avloppsledning som a) ingår i allmän va-anläggning, b) förser samhälle med vatten eller därifrån bortför avloppsvatten eller annan orenlighet, c) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller d) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan och inte tillgodoser endast en enstaka fastighets husbehov, 4. ledning genom vilken fjärrvärme, olja, gas eller annan råvara eller produkt transporteras från produktionsställe, upplag eller lastplats och som a) tillgodoser ett allmänt behov, b) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller c) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan.	1. <i>ledning</i> som ingår i <i>ett elektroniskt kommunikationsnät</i> för allmänt ändamål samt allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål,

En anordning som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål men som inte utgör ledning skall vid tillämpningen av denna lag anses som ledning enligt första stycket 1.

¹ Senaste lydelse av 3 a § 2000:543.

² Senaste lydelse av 12 a § 2001:891.

³ Senaste lydelse 1993:604.

Lagen gäller ej om utrymme för ledning kan upplåtas med stöd av anläggningslagen (1973:1149).

Andrahandsupplåtelser inom utrymmen som upplåts för ledningar

11 a §

Lantmäterimyndigheten får förordna att en innehavare av en sådan ledning som anges i 2 § första stycket 1 har rätt att låta någon annan dra fram och använda ytterligare ledning av detta slag inom det upplåtta utrymmet. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det med hänsyn till ledningens beskaffenhet finns ett behov av en sådan rätt. Bestämmelserna i 6–11 §§ skall tillämpas.

Om lantmäterimyndigheten har meddelat ett sådant förordnande som avses i första stycket, får ledningsrättshavaren själv dra fram och använda en sådan ledning som avses i förordnandet i stället för att låta någon annan göra det.

18 §

Innehavare av särskild rätt till fastighet, som inlöses eller *eljest tages* i anspråk för ledningsändamål, är sakägare vid förrättningen, om hans rätt *beröres*.

Innehavare av särskild rätt till fastighet, som inlöses eller *på annat sätt tas* i anspråk för ledningsändamål, är sakägare vid förrättningen, om hans *eller hennes* rätt *berörs*.

Sakägare är, i fall som avses i 33 §, även den som ledningsrättshavaren med stöd av 11 a § har gett rätt att dra fram och använda en ledning, om hans eller hennes rätt berörs.

22 §⁴

Om det inte finns något hinder mot upplåtelsen, skall lantmäterimyndigheten meddela ledningsbeslut.

I ett ledningsbeslut anges

1. ledningens ändamål och huvudsakliga beskaffenhet,
2. utrymme som upplåts för ledningen,
3. en fastighet eller del av en fastighet som inlöses,

⁴ Senaste lydelse 2001:891.

4. en byggnad eller annan anläggning som omfattas av ett beslut enligt 12 a §,
5. bestämmelser som avses i 1 § andra stycket,
6. den tid inom vilken ledningen skall vara utförd,
7. övriga föreskrifter rörande ledningen som *med hänsyn till förhållandena är påkallade*.

7. övriga föreskrifter rörande ledningen som *behövs*,

8. *förordnande enligt 11 a § med uppgift om den huvudsakliga beskaffenheten av de ytterligare ledningar som får dras fram och det utrymme som får tas i anspråk för dessa ledningar samt övriga föreskrifter som behövs.*

Prövas ledningsrättsfråga gemensamt med fastighetsbildningsåtgärd vid en förrättning, får ledningsbeslutet *upptagas* i fastighetsbildningsbeslutet.

Om en ledningsrättsfråga *prövas* gemensamt med *en* fastighetsbildningsåtgärd vid en förrättning, får ledningsbeslutet *tas upp* i fastighetsbildningsbeslutet.

31 §⁵

Har inom ett år efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft ersättning enligt 13 § *ej till fullo erlagts i föreskriven ordning* och *ej* heller någon som i beslutet tillerkänts sådan ersättning begärt verkställighet av beslutet i denna del, är ledningsbeslutet förfallet. Ledningsbeslutet är även förfallet, om ledningen *ej* kommit till stånd inom den tid som bestämts i beslutet.

Har inom ett år efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft ersättning enligt 13 § *inte betalats på det sätt som har bestämts i beslutet* och *har inte* heller någon som i beslutet tillerkänts sådan ersättning begärt verkställighet av beslutet i denna del, är ledningsbeslutet förfallet. Ledningsbeslutet är även förfallet, om ledningen *inte har* kommit till stånd inom den tid som *har* bestämts i beslutet. *Detta gäller dock inte om den ledning som inte har kommit till stånd är en sådan som avses i 11 a §.*

Skall enligt ledningsbeslutet fastighet eller del därav inlösas, gäller beslutet i denna del utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

Om särskilda skäl föreligger, får lantmäterimyndigheten besluta om förlängning av tid som anges i första stycket.

Ersättning som betalats får ej återkrävas på grund av att ledningsbeslutet förfallit enligt denna paragraf.

Bestämmelserna i första stycket första meningen gäller inte ersättning som fastställts vid särskild förrättning enligt 13 a §.

33 §

Inträder, sedan ledningsrättsfråga slutligt avgjorts, ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på

Om det, sedan *en* ledningsrättsfråga *har* avgjorts *slutligt*, *inträder* ändrade förhållanden som väsentligt

⁵ Senaste lydelse 1995:1404.

frågan, kan denna prövas vid ny förrättning. Därvid kan ledningsrätt ändras, upphävas och, om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Avser förrättningen ledning för vilken koncession meddelats äger 17 § motsvarande tillämpning.

Ledningens innehavare är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom på grund av åtgärd enligt första stycket. Kostnaderna härför fördelas mellan övriga sakägare efter vad som finnes skäligt med hänsyn främst till den nytta varje sakägare har av åtgärden. Har förordnats att ledningsrätten skall höra till fastighet eller inskriven tomträtt, äger 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning i fråga om ersättningen, såvida åtgärden medför värdeminskning för fastigheten eller tomträtten.

inverkar på frågan, kan denna prövas vid en ny förrättning. Även om några sådana förhållanden inte har inträtt, får det hållas en ny förrättning, om det har framkommit ett klart behov av omprövning. Därvid kan ledningsrätt ändras, upphävas och, om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Om förrättningen avser en ledning för vilken koncession har meddelats, tillämpas 17 §.

Ledningsrättshavaren och den som av ledningsrättshavaren har fått rätt att dra fram och använda en sådan ledning som avses i 11 a § är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom eller henne på grund av en åtgärd enligt första stycket. Kostnaderna för detta fördelas mellan övriga sakägare efter vad som bedöms vara skäligt med hänsyn främst till den nytta varje sakägare har av åtgärden. Om det har förordnats att ledningsrätten skall höra till en fastighet eller inskriven tomträtt, tillämpas 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) i fråga om ersättningen, såvida åtgärden medför värdeminskning för fastigheten eller tomträtten.

35 §

Överlåtelse av ledning, för vilken ledningsrätt upplåtits, är giltig endast om överlåtelsen omfattar även ledningsrätten. Vad nu sagts gäller dock ej om ledningen överlåtits för att borttagas.

Överlåtes ledningsrätt utan att den därmed avsedda ledningen samtidigt överlåtes, är överlåtelsen giltig endast om ledningen ännu ej byggts eller om den borttagits.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller inte en sådan ledning som avses i 11 a § och som innehas av annan än ledningsrättshavaren.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringen beslutade den 7 februari 2002 att en särskild utredare skulle tillkallas för att göra en översyn av vissa frågor om ledningsrätt (dir. 2002:17).

Utredningen, som antog namnet 2002 års ledningsrättsutredning, lämnade i oktober 2002 delbetänkandet Ledningsrätt för elektroniska kommunikationsnät (SOU 2002:83). Delbetänkandet innehåller förslag till ändringar i ledningsrättslagen som utredningen har bedömt vara nödvändiga för att genomföra de direktiv som Europeiska unionen har antagit inom ramen för 1999 års kommunikationsöversyn. En sammanfattning av delbetänkandet finns i *bilaga 1*. Utredningens lagförslag finns i *bilaga 2*.

Delbetänkandet har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En sammanställning av remissvaren finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr Ju2002/7158).

Ett utkast till lagrådsremiss behandlades vid ett remissmöte den 18 september 2003. Lagförslaget i utkastet finns i *bilaga 4* och en förteckning över de instanser som inbjöds till mötet i *bilaga 5*. I anslutning till mötet har också lämnats skriftliga synpunkter på utkastet. Anteckningar från mötet samt de skriftliga synpunkter som har kommit in finns tillgängliga i Justitiedepartementet.

I denna lagrådsremiss tar vi upp de frågor som behandlas i delbetänkandet.

4 Bakgrund

4.1 Ledningsrätt

Vid tillhandahållande av teletjänster är det som regel nödvändigt att utnyttja ledningar som går över någon annans mark. Rätten att dra en ledning över någon annans mark kan tryggas på olika sätt. Ett sätt är att ledningens ägare och fastighetens ägare träffar ett nyttjanderättsavtal. Ett annat sätt är att inrätta ett servitut till förmån för ledningshavarens fastighet. Sedan 1970-talet finns det också en särskild upplåtelseform, ledningsrätt. Bestämmelser om ledningsrätt finns i ledningsrättslagen (1973:1144).

En ledningsrätt ger rätt att inom ett utrymme som ingår i någon annans fastighet dra fram och begagna en ledning (inklusive för ledningens ändamål erforderliga anordningar). Den får upplåtas endast för vissa slag av ledningar, bl.a. för teleledning som ingår i telekommunikationssystem för allmänt ändamål (se 1 och 2 §§ ledningsrättslagen).

Frågan om upplåtelse av ledningsrätt prövas av lantmäterimyndigheten efter ansökan av den som vill dra fram ledningen. Prövningen sker vid en s.k. förrättning. Ledningsrätt får upplåtas även om fastighetsägaren motsätter sig det.

Ledningsrätten upplåts i ett s.k. ledningsbeslut. I ledningsbeslutet skall anges bl.a. ledningens ändamål, det utrymme som upplåts för ledningen

och den tid inom vilken ledningen skall vara uppförd. I anslutning till att ledningsbeslut meddelas fastställs också ersättning till fastighetsägaren för upplåtelsen (se 13 och 22 §§ ledningsrättslagen).

En ledningsrätt gäller för all framtid. Den kan ändras eller upphävas endast genom en ny förrättning (jfr 33 § ledningsrättslagen).

En ledningsrätt kan överlåtas. En överlåtelse är dock giltig endast om den ledning för vilken ledningsrätten har upplåtits överläts tillsammans med ledningsrätten (se 35 § ledningsrättslagen).

4.2 Tredje generationens mobiltelesystem

På den svenska telemarknaden förekommer såväl fasta som mobila tjänster.

På marknaden för mobiltelefoni finns flera olika system. Det första systemet som togs i drift var *NMT* (Nordisk Mobil Telefoni). Det finns ett företag som driver NMT-nät. Andra generationens mobiltelenät var *GSM* (Global Service for Mobile Communications). För närvarande finns tre större GSM-operatörer.

I december 2000 beviljade Post- och telestyrelsen tillstånd för fyra företag att bygga tredje generationens mobiltelesystem, *3G* eller *UMTS* (Universal Mobile Telecommunications System). Bakgrunden till det beslutet var ett beslut av Europaparlamentet och rådet om samordnat införande av ett nytt system för mobil och trådlös telekommunikation inom gemenskapen (nr 128/1999/EG).

Överföringshastigheten är högre i 3G-nätet än i GSM-nätet. Det innebär att det är möjligt att med hög kvalitet skicka och ta emot inte bara ljud utan även rörliga bilder och andra mer avancerade tjänster. Den högre överföringshastigheten och användningen av nya frekvenser medför att 3G-nätet fordrar betydligt fler basstationer än NMT- och GSM-näten. För att uppfylla Post- och telestyrelsens tillståndsvillkor bedöms det vara nödvändigt att bygga totalt cirka 20 000 basstationer. Varje basstation består av radioutrustning och en antenn. Antennen är vanligen monterad på en mast eller en byggnad.

3G-nätet skulle enligt tillståndsvillkoren ha varit utbyggt senast den 31 december 2003. Samtliga företag som har fått tillstånd att bygga nätet har dock aviserat att de har problem med utbyggnaden och har vänt sig till Post- och telestyrelsen med förfrågningar om lättnader i tillståndsvillkoren, främst vad gäller tiden för utbyggnaden. En orsak till problemen med utbyggnaden uppges vara svårigheter att få bygglov för master.

4.3 Ny lagstiftning om elektronisk kommunikation

EG:s kommunikationsöversyn

År 2000 presenterade EG-kommissionen ett förslag till nytt regelverk för elektronisk kommunikation i syfte att modernisera gemenskapens lagstiftning på området. Förslaget lades fram mot bakgrund av den snabba tekniska och marknadsmässiga utvecklingen.

Kommissionens förslag behandlades av Europaparlamentet och rådet. Den 7 mars 2002 antogs fem direktiv, bl.a. direktivet (2002/21/EG) om ett gemensamt regelverk för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (*ramdirektivet*), direktivet (2002/20/EG) om auktorisation för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (*auktorisationsdirektivet*) och direktivet (2002/19/EG) om tillträde till och samtrafik mellan elektroniska kommunikationsnät och tillhörande faciliteter (*tillträdesdirektivet*). Med elektroniskt kommunikationsnät avses i direktiven system som medger överföring av signaler, via tråd eller radiovågor, på optisk väg eller via andra elektromagnetiska överföringsmedier, oberoende av vilken typ av information som överförs.

Direktiverna trädde i kraft den 24 april 2002 och skulle vara genomförda i nationell rätt senast den 24 juli 2003.

Ramdirektivet

Ramdirektivet innehåller bestämmelser om det nya regelverkets mål. Enligt direktivet är det nya regelverkets övergripande målsättning att åstadkomma ett harmoniserat regelverk för elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (artikel 1). Medlemsstaterna skall säkerställa att nationella regleringsmyndigheter som fullgör uppgifter enligt direktiven verkar för att främja dels konkurrens, dels den inre marknadens utveckling, dels de intressen som medborgarna i Europeiska unionen har (artikel 8).

Auktorisationsdirektivet

Syftet med auktorisationsdirektivet är att harmonisera och förenkla de bestämmelser och villkor som gäller för rätt att tillhandahålla elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster (artikel 1).

Enligt direktivet får det uppställas krav på att företag som tillhandahåller elektroniska kommunikationsnät eller kommunikationstjänster skall ha en allmän auktorisation. För att få en allmän auktorisation får det krävas att företaget gör en anmälan till en nationell regleringsmyndighet. Med en allmän auktorisation följer olika rättigheter och skyldigheter (artiklarna 2–4).

Ett företag som har fått en allmän auktorisation kan åläggas särskilda skyldigheter enligt tillträdesdirektivet.

Tillträdesdirektivet

Tillträdesdirektivet skall harmonisera de sätt på vilket medlemsstaterna reglerar samtrafik och andra former av tillträde till elektroniska kommunikationsnät (artikel 1).

Vissa av direktivets bestämmelser avser endast företag som har betydande inflytande på marknaden. Dessa företag skall kunna föreläggas särskilda skyldigheter (artiklarna 3 och 4). Bland annat skall det vara möjligt att ålägga ett sådant företag skyldighet att ge tredje part *tillträde* till byggnader, ledningar och master (artikel 12). Det finns också bestäm-

meler om att företag som kontrollerar tillträde till slutanvändare skall kunna föreläggas att exempelvis bedriva *samtrafik* i den utsträckning som det är nödvändigt för att slutanvändarna skall nå varandra. Med samtrafik avses sammankoppling av kommunikationsnät för att göra det möjligt för användare att kommunicera med varandra eller få tillgång till tjänster som tillhandahålls i näten (artikel 5).

Lagen om elektronisk kommunikation

För att genomföra EG-direktiven tillkallades under år 2001 en utredning, *e-komutredningen*. På grundval av utredningens arbete har det införts en ny lag om elektronisk kommunikation, lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation (prop. 2002/03:110, bet. 2002/03:TU6 och rskr. 2002/03:228). Lagen har ersatt telelagen (1993:597) och lagen (1993:599) om radiokommunikation.

Lagen om elektronisk kommunikation gäller elektroniska kommunikationsnät och kommunikationstjänster. Den innehåller bl.a. bestämmelser om att den myndighet som regeringen bestämmer fortlöpande skall fastställa produkt- och tjänstemarknader, särskilt geografiska marknader, som har sådana särdrag att det kan vara motiverat att införa skyldigheter enligt lagen. Om det inte råder effektiv konkurrens, skall företag med betydande inflytande på marknaden identifieras och åläggas en eller flera skyldigheter ur en särskild katalog. Denna katalog innefattar bl.a. samtrafikskyldighet och skyldighet att lämna andra former av tillträde (se 8 kap. 5–7 §§ och 4 kap. 4–12 §§).

Riksdagen har i samband med att lagen om elektronisk kommunikation antogs beslutat om nya mål för sektorn elektronisk kommunikation. Enligt riksdagens beslut är målen att enskilda och myndigheter skall få tillgång till effektiva och säkra elektroniska kommunikationer med största möjliga utbyte när det gäller urvalet av överföringstjänster samt deras pris och kvalitet. Sverige skall i ett internationellt perspektiv ligga i framkanten i dessa avseenden (se prop. 2002/03:110 s. 9 och 101 f., 2002/03:TU6 s. 6 och rskr. 2002/03:228).

5 Överväganden och förslag

5.1 Ledningsrätt för master för mobiltelefoni

<p>Regeringens förslag: Det skall vara möjligt att få ledningsrätt inte bara för ledningar utan också för andra anordningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät.</p>
--

Utredningens förslag: Överensstämmer i sak med regeringens förslag (se betänkandet s. 72–75).

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig har tillstyrkt förslaget eller har inte haft några invändningar mot det. Det gäller bl.a. *Hovrätten över Skåne och Blekinge*, *Lantmäteriverket*, *Konkurrensverket*, *Post- och telestyrelsen*, *Länsstyrelsen i Uppsala län*,

Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun, Institutet för fastighetsrättslig forskning, IT-företagen och Näringslivets Telekomförening.

Malmö kommun, Svenska Kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, SABO, Fastighetsägarna Sverige, LRF, Sveriges Jordägareförbund, Företagarna och Hyresgästföreningen har avstyrkt förslaget.

Flera remissinstanser har haft invändningar av lagteknisk karaktär.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss: Överensstämmer med regeringens förslag (se utkastet till lagrådsremiss s. 11–16).

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig har vidhållit sina tidigare ståndpunkter.

Bakgrund: Under de senaste decennierna har ledningsbaserad telekommunikation i en inte obetydlig omfattning ersatts av trådlös telekommunikation. Det har skett genom ökad mobiltelefoni men också genom användning av radioteknik i näten för fasta kommunikationstjänster. Denna utveckling har medfört behov av nya slag av anordningar, såsom basstationer och radiolänkstationer.

En basstation tar emot signaler från och sänder signaler till mobiltelefoner. En basstation består av teknisk utrustning, radioutrustning, och en antenn. Radioutrustningen placeras normalt i en särskild byggnad och antennen fästs på en mast bredvid byggnaden. Antennen och radioutrustningen förbinds med en ledning. I tätorter brukar basstationer uppföras ovanpå befintliga byggnader. Radioutrustningen placeras då i ett rum i byggnaden och antennen monteras på byggnadens tak eller fasad. En basstation är förbunden med det nät som den ingår i genom en ledning eller en radiolänk.

Det är inte ovanligt att basstationer uppförs inom utrymmen som har upplåtits till basstationens innehavare med ledningsrätt. Enligt uppgift från Lantmäteriverket har lantmäterimyndigheterna sedan 1980-talet beviljat ledningsrätt för flera hundra master för mobiltelefoni. Det har framför allt gällt master som har ingått i de nät som har föregått 3G-nätet, dvs. NMT-nätet och GSM-nätet. En stor del av dessa master har varit förbundna med en teleledning, medan en del har saknat sådan förbindelse.

Det råder inte någon tvekan om att det går att få ledningsrätt för en basstation som är förbunden med en teleledning som ingår i ett telekommunikationssystem för allmänt ändamål. I så fall kan basstationen nämligen betraktas som s.k. tillbehör till ledningen (se 3 § ledningsrättslagen). Frågan om det går att få ledningsrätt för en basstation som saknar fysisk förbindelse med ledning och som alltså är förbunden med det nät som den ingår i enbart genom radiolänk är däremot omdiskuterad. I några mål som har prövats av fastighetsdomstol eller hovrätt har det ansetts vara möjligt att upplåta ledningsrätt för detta slag av anordning (se Fastighetsdomstolens i Malmö tingsrätt utslag den 22 augusti 2001 i mål nr F 2914-00 och Hovrättens över Skåne och Blekinge utslag den 6 februari 2003 i mål nr Ö 1861-02). Men det finns också exempel på att frågan har bedömts på motsatt sätt (se Fastighetsdomstolens i Stockholm tingsrätt utslag den 25 april 2003 i mål nr F 7644-02). Frågan har inte prövats av Högsta domstolen. Högsta domstolen har dock meddelat prövningstillstånd i ett överklagat mål som gäller den aktuella frågan (se Högsta domstolens mål nr Ö 956-03).

Utredningen har ansett att det redan i dag är möjligt att upplåta ledningsrätt för det nu nämnda slaget av anordningar.

Skälen för regeringens förslag: Som tidigare har nämnts är målet att alla företag och enskilda i landet skall ha tillgång till effektiva och säkra elektroniska kommunikationer och att Sverige i ett internationellt perspektiv skall ligga i framkanten i detta avseende (se prop. 2002/03:110 s. 9 och 101 f., bet. 2002/03:TU6 s. 6 och rskr. 2002/03:228). För att detta mål skall uppnås är det nödvändigt att det finns goda förutsättningar att bygga ut de befintliga telekommunikationsnäten och att bygga nya nät. Det förutsätter bl.a. bra och effektiva möjligheter att få tillgång till mark för byggnationen.

En betydande del av de svenska ledningsnäten är anlagda med stöd av ledningsrätt. Som ovan har konstaterats har under de senaste decennierna trådlös telekommunikation i en inte obetydlig omfattning ersatt ledningsbaserad telekommunikation. Basstationer och radiolänkstationer är numera nödvändiga komponenter i såväl nät för fasta som nät för mobila kommunikationstjänster. Det framstår mot denna bakgrund som naturligt att det skall vara möjligt att få ledningsrätt inte bara för ledningar och anordningar som utgör tillbehör till ledningar utan även för andra anordningar som ingår i näten. Även konkurrensskäl talar för att ledningsrätt bör kunna upplåtas för alla slag av anordningar som ingår i näten. För närvarande konkurrerar innehavare av nät för fasta respektive mobila kommunikationstjänster med varandra. Som bl.a. *Konkurrensverket* har påpekat är det från konkurrenssynpunkt viktigt att ledningsrättslagen är teknikneutral och inte ger t.ex. innehavarna av nät för fasta tjänster bättre förutsättningar än innehavarna av nät för mobila tjänster.

Ett flertal remissinstanser, däribland *LRF*, *Sveriges Jordägareförbund*, *Fastighetsägarna Sverige* och *SABO*, har invänt att det inte finns något behov av att kunna upplåta ledningsrätt för t.ex. master. De har bl.a. framhållit att det vid utbyggnaden av 3G-nätet har träffats ett mycket stort antal frivilliga uppgörelser mellan operatörer och fastighetsägare om uppförande av master och antenner, dvs. nyttjanderättsavtal. De har också påpekat att i de fall det inte går att nå en frivillig överenskommelse finns det möjlighet att exproprieras marken.

Vi vill för vår del framhålla att ledningsrätt för ledningens innehavare har flera fördelar jämfört med nyttjanderätt, grundad på avtal. En fördel är att en ledningsrätt inte är begränsad i tiden utan gäller för all framtid. Ett nyttjanderättsavtal måste förlängas när avtalstiden löper ut för att inte upphöra att gälla. En ledningsrätt ger också ett bättre sakrättsligt skydd än vad en nyttjanderätt gör, t.ex. vid en överlåtelse eller en exekutiv försäljning av fastigheten. Även vid en fastighetsreglering har en ledningsrätt en starkare ställning än en nyttjanderätt (jfr 7 kap. 29 § jordabalken). Innehavarna av elektroniska kommunikationsnät har därmed ett intresse av att kunna få ledningsrätt för alla nätdelar. Operatörer som använder sig av trådlös telekommunikation har inte mindre behov av dessa ledningsrätts fördelar än andra operatörer.

Att ledningsrätten har dessa fördelar har inte heller ifrågasatts av remissinstanserna. Remisskritiken synes snarare sammanhålla med att en ledningsrättsupplåtelse kan ske mot fastighetsägarens vilja och alltså ha expropriativ karaktär. Den kritiska frågan blir därför om det finns skäl

att ge operatörer m.fl. tillgång till en upplåtelseform som kan användas även i fall då fastighetsägaren motsätter sig upplåtelsen.

Utbyggnaden av 3G-nätet har hittills i stor utsträckning säkrats genom nyttjanderättsavtal. Lantmäteriverket har uppgett att det i januari 2003 hade kommit in cirka 100 ansökningar om ledningsrätt till lantmäterimyndigheterna avseende master o.d., hänförliga till 3G-nätet. Enligt Lantmäteriverket och några operatörer har det i många av dessa fall inte gått att få till stånd frivilliga uppgörelser med fastighetsägaren. De uppgifter som lämnades vid remissmötet den 18 september 2003 tyder på att frivilliga överenskommelser vanligen har kunnat träffas såvitt gäller fastigheter som ägs av privatpersoner men att problem ofta har uppkommit vid förhandlingarna med större fastighetsägare, t.ex. kommuner.

Om man enbart ser till antalet fall där det hittills inte har gått att få till stånd frivilliga uppgörelser, kan behovet av att vid utbyggnaden av 3G-nätet använda en upplåtelseform som också kan användas mot fastighetsägarens vilja synas vara förhållandevis begränsat. När man bedömer behovet av lagstiftning, måste man emellertid också beakta operatörernas särskilda behov. Vid framdragande av en längre ledning som skall gå över ett flertal fastigheter finns alltid risken att någon enstaka fastighetsägare motsätter sig en upplåtelse, något som skulle kunna äventyra hela ledningen. Det är uppenbart att det i denna situation måste finnas en möjlighet till tvångsupplåtelse som kan komplettera de frivilliga överenskommelser som träffas med flertalet fastighetsägare. När det gäller anläggande av master o.d. är behovet av att få tillgång till ett visst bestämt utrymme inte lika tydligt. Är en fastighetsägare inte beredd att upplåta utrymme, går det ofta att vända sig till en annan fastighetsägare och bygga masten på hans eller hennes fastighet. Så är emellertid inte alltid fallet. De krav som ställs på 3G-operatörerna om att näten skall ha en hög täckningsgrad (99,98 procent av Sveriges befolkning) och viss teknisk funktionalitet liksom topografiska förhållanden gör att det ibland inte finns någon annan fastighetsägare att vända sig till.

Vår slutsats är därför att det även när det gäller anläggande av master o.d. finns ett klart behov av att kunna få till stånd upplåtelser mot fastighetsägarens vilja. Det mest naturliga är då att detta sker genom upplåtelse av ledningsrätt. Det alternativ som några remissinstanser har nämnt, nämligen expropriation, utgör ett alltför omständligt och kostsamt förfarande för tvångsupplåtelse av utrymme för en mast eller en antenn.

En fråga som *Hyresgästföreningen* har tagit upp är de eventuella hälso-risker som mobiltelefonnäten kan vara förenade med. Enligt *Hyresgästföreningen* finns det inte minst bland hyresgäster en stark oro för sådana risker.

Statens strålskyddsinstitut har utfärdat allmänna råd om begränsning av allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält (SSI FS 2002:3). De bygger på en rekommendation som Europeiska Unionen har antagit (Europeiska rådets rekommendation 1999/519/EG av den 12 juli 1999 om begränsning av allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält [0 Hz–300 GHz]). Arbetsmiljöverket har också utfärdat föreskrifter om arbete med radiofrekvent strålning och högfrekventa elektromagnetiska fält (ASF 1987:2). De undersökningar som har gjorts om strålningsförhållandena vid master för mobiltelefoni har visat att den strålning som

enskilda normalt kan utsättas för ligger långt under de fastställda gränsvärdena (se SSI Rapport 2001:09 och SSI information 2001:3).

Mot bakgrund av den oro som trots detta förekommer vill vi också påpeka att det i såväl plan- och bygglagen (1987:10), ledningsrättslagen som miljöbalken finns bestämmelser vars syfte är att motverka uppkomsten av hälsorisker i samband med utbyggnaden av elektroniska kommunikationsnät.

Enligt plan- och bygglagen krävs sålunda bygglov för att uppföra en radio- eller telemast (se 8 kap. 2 § första stycket 5 plan- och bygglagen; i normalfallet torde det inte krävas bygglov för att på en befintlig byggnad montera en antenn för t.ex. 3G-nätet, jfr dock 8 kap. 3 § första stycket 1 och 6 § plan- och bygglagen samt RÅ 1981 2:36). Bygglov behövs även om det skulle ha beviljats ledningsrätt för masten. När en bygglovsansökan prövas, skall hänsyn tas till skilda allmänna och enskilda intressen, bl.a. hälsorisker av olika slag.

Lantmäterimyndigheten är vid en ledningsförrättning skyldig att utreda förutsättningarna för upplåtelse av ledningsrätt och skall därvid beakta olika allmänna och enskilda intressen. Det innebär bl.a. att de gränsvärden som Statens strålskyddsinstitut har fastslagit skall beaktas. Även hänsynsreglerna i miljöbalken, däribland försiktighetsprincipen och lokaliseringsprincipen (se 2 kap. 3 och 4 §§ miljöbalken) får betydelse (jfr prop. 1997/98:45 del 1 s. 206 och prop. 1997/98:90 s. 148 f. samt 158 och 159). Av betydelse är också att det i förrättningen bör ske s.k. rådpläging med sakägarna. Vid behov skall samråd också ske med berörda myndigheter, exempelvis byggnadsnämnden på orten (se 19 § ledningsrättslagen). Vid ett sådant samråd kan lämpliga lösningar för ledningens eller mastens närmare lokalisering klarläggas. Det finns alltså goda förutsättningar att vid en ledningsförrättning belysa hälsofaktorer på ett allsidigt sätt och att åstadkomma en lämplig lokalisering.

Vi anser mot denna bakgrund att de hälsoaspekter som Hyresgästföreningen har tagit upp inte utgör skäl mot att använda ledningsrättslagen för att trygga uppförandet av master och andra anordningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät.

Flera remissinstanser har berört ersättningsbestämmelserna i ledningsrättslagen. Dessa bestämmelser innebär att ersättning skall utgå enligt expropriationsrättsliga principer och att fastighetsägaren skall ha ersättning för den skada som han eller hon drabbas av till följd av ledningsrättsupplåtelsen, exempelvis i form av värdeminskning på fastigheten. När ledningsrättslagen infördes, förvaltades ledningsinfrastrukturen på teleområdet av statliga verk och av andra offentligt ägda subjekt som drevs utan egentligt vinstintresse. Numera handhas ledningsnäten framför allt genom enskilda rättssubjekt som drivs med starka privatekonomiska vinstintressen. Flera remissinstanser, bl.a. *LRF* och *Fastighetsägarna Sverige*, anser att det sistnämnda förhållandet motiverar en översyn av ledningsrättslagens ersättningsbestämmelser och att denna översyn bör ske före en eventuell utvidgning av ledningsrättslagens tillämpningsområde.

Uppbyggandet och bibehållandet av sådana ledningsnät som avses i ledningsrättslagen, t.ex. teleledningar för allmänt ändamål, och de nu aktuella kommunikationsnäten bärs enligt vår mening upp av starka

allmänintressen. Det förhållandet att näten inte förvaltas av offentligt ägda rättssubjekt har i detta sammanhang begränsad betydelse. Det är därför inte nödvändigt att i detta lagstiftningsärende göra några ändringar i ledningsrättslagens ersättningsbestämmelser. Vi avser dock att återkomma till frågan sedan Ledningsrättsutredningens slutbetänkande (Ledningsrätt, SOU 2004:7), som behandlar bl.a. led

ningsrättslagens ersättningsbestämmelser, har remissbehandlats.

Sammanfattningsvis anser vi att övervägande skäl talar för att det skall vara möjligt att upplåta ledningsrätt för master och andra anordningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät. Det bör gälla oavsett om anordningarna har förbindelse med en ledning eller inte. Detta bör komma till uttryck i 2 § ledningsrättslagen.

Utredningen har vidare föreslagit att begreppen ”teleledning som ingår i telekommunikationssystem för allmänt ändamål” och ”allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål” i 2 § ledningsrättslagen skall ersättas med enbart ”ledning som ingår i elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål”. Bakgrunden till detta förslag är i huvudsak att begreppet telenät i den nyligen införda lagstiftningen om elektronisk kommunikation har ersatts med elektroniskt kommunikationsnät (se 1 kap. 7 § lagen [2003:389] om elektronisk kommunikation, jfr telenät i 1 § andra stycket i den upphävda telelagen [1993:597]).

Vi delar utredningens uppfattning att terminologin i ledningsrättslagen bör anpassas till terminologin i lagen om elektronisk kommunikation. Begreppet ”ledning som ingår i elektroniskt kommunikationsnät” bör därför ersätta begreppet ”teleledning som ingår i telekommunikationssystem”.

Liksom hittills bör enbart kommunikationsnät som tjänar allmänna ändamål – och som därmed tillgodoser angelägna allmänintressen – kunna ligga till grund för en ledningsrättsupplåtelse (se prop. 1973:157 s. 91 f. och prop. 1992/93:200 s. 266). Också detta bör anges i lagtexten. En möjlighet att besluta om ledningsrätt för den aktuella typen av anordningar kommer därmed också att vara förenlig med bestämmelserna om egendomsskydd i regeringsformen (se 2 kap. 18 § regeringsformen).

Bestämmelsen om ”allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål” infördes för att tillgodose behov vid järnvägstrafik (se prop. 1973:157 s. 92). Vid en tidigare ändring av paragrafen har bestämmelsen fått stå kvar (se prop. 1992/93:200 s. 262–266 och 334). Enligt bl.a. *Banverket* och *Svensk Energi* kan bestämmelsen fortfarande ha praktisk betydelse. Den bör därför inte tas bort.

Vårt förslag innebär att det i viss utsträckning kommer att vara möjligt att ta utrymme i anspråk för master m.m. mot fastighetsägarens vilja. Självfallet bör denna möjlighet utnyttjas med stor försiktighet. Såsom påpekades vid tillkomsten av ledningsrättslagen bör lantmäterimyndigheten i möjligaste mån grunda ett ledningsbeslut på en frivillig uppgörelse mellan fastighetsägaren och innehavaren av ledningen (jfr prop. 1973:157 s. 86).

5.2 Samutnyttjande av master och annan infrastruktur för elektronisk kommunikation

Regeringens förslag: Lantmäterimyndigheten skall kunna besluta att innehavaren av en ledningsrätt som avser ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål får låta någon annan (andrahandsnyttjaren) dra fram och använda ledning inom det utrymme som har upplåtits med ledningsrätt. Ett sådant beslut skall meddelas i samband med att ledningsrätt upplåts eller vid en senare förrättning. Fastighetsägaren skall vid förrättningen tillerkännas ersättning för den skada och det intrång som framtida andrahandsupplåtelser kan innebära.

Andrahandsupplåtelsen skall inte vara beroende av fastighetsägarens medgivande. En förutsättning för andrahandsupplåtelsen skall vara att andrahandsnyttjarens ledning ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål.

Andrahandsnyttjaren skall kunna överlåta sin ledning till någon annan. Om ledningsrättshavaren går med på det, skall också förvärvaren kunna utnyttja ledningsrättsutrymmet.

Andrahandsnyttjaren skall anses som sakägare i en förrättning som avser ändring eller upphävande av ledningsrätten.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att innehavare av ledningsrätt som avser elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål skall få upplåta nyttjanderätt inom det utrymme som har upplåtits med ledningsrätt. Om nyttjanderättsupplåtelsen inte medför mer än ringa men för fastigheten, skall upplåtelsen, enligt utredningens förslag, inte vara beroende av något medgivande från fastighetsägaren (se betänkandet s. 76–81).

Remissinstanserna: Hälften av remissinstanserna, däribland *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Lantmäteriverket, Konsumentverket, Post- och telestyrelsen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun, Lantmäterimyndigheten i Göteborgs kommun, NUTEK, IT-företagen* och *Näringslivets Telekommunikationsförbund*, har godtagit förslaget om att en ledningsrättsinnehavare skall få upplåta nyttjanderätt om upplåtelsen inte medför mer än ringa men för fastigheten.

Göteborgs tingsrätt, Malmö kommun, Svenska kommunförbundet, Lantmäterimyndigheten i Örebro kommun, Institutet för fastighetsrättslig forskning, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Lantmätareförening, Företagarnas Riksorganisation, LRF, Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Jordägareförbund, SABO och *Svenska Kraftnät* har avstyrkt förslaget eller har ställt sig tveksamma till det. Bl.a. har flera av dem menat att fastighetsägaren alltid bör godkänna en nyttjanderättsupplåtelse och att ledningsrättshavaren alltid skall vara skyldig att ansöka om tillstånd till upplåtelsen, om fastighetsägaren motsätter sig den.

Många remissinstanser har framfört synpunkter av lagteknisk natur och efterlyst klargöranden av hur de föreslagna bestämmelserna skall tillämpas i olika avseenden.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss: Överensstämmer med regeringens förslag (se utkastet till lagrådsremiss s. 16–22).

Remissinstanserna: *Lantmäteriverket, TeliaSonera Sverige AB, Hi3G Access AB, Vodafone Sverige AB, Tele2 Sverige AB och Svensk Energi* har godtagit förslaget. *Svenska Kommunförbundet, LRF, Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Jordägareförbund och Svenska Kraftnät* har avstyrkt förslaget eller har framfört invändningar mot det. Bl.a. Svenska Kommunförbundet och LRF har ansett att det i vart fall bör krävas att fastighetsägaren underrättas om andrahandsupplåtelsen. LRF har också menat att ett förordnande om rätt till andrahandsupplåtelse alltid bör innefatta föreskrifter om andrahandsnyttjarens tillträde.

Skälen för regeringens förslag

Master och annan infrastruktur för elektronisk kommunikation bör kunna samutnyttjas

I vissa av de EG-direktiv om elektronisk kommunikation som har antagits under år 2002 (se avsnitt 4.3) finns bestämmelser om att företag som tillhandahåller elektroniska kommunikationsnät i vissa fall är skyldiga att ge annan tillträde till sina anordningar och erbjuda samlokalisering eller andra möjligheter till gemensamt utnyttjande av egendom (se artikel 12 ramdirektivet och artiklarna 5.1, 8 och 12 i tillträdesdirektivet). Även i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation finns sådana bestämmelser. Om innehavaren inte lämnar det tillträde som lagen kräver, kan han eller hon föreläggas att göra det vid vite (se 4 kap. 3, 8 och 14 §§ samt 7 kap. 4 och 5 §§).

EG-direktiven och den svenska lagstiftningen förutsätter alltså ett samutnyttjande av den infrastruktur som används för elektroniska kommunikationer, exempelvis master för mobiltelefoni. Det är även av andra skäl angeläget att förutsättningarna för att samutnyttja denna infrastruktur är goda. Det är av stort värde inte minst från miljö- samt plan- och byggnadssynpunkt. Det förbilligar också utbyggnaden av infrastrukturen.

Går det då att åstadkomma ett sådant samutnyttjande i de fall då ledningar och andra anordningar är belägna inom utrymmen som är upplåtna med ledningsrätt?

En ledningsrätt ger ledningsrättshavaren rätt att inom fastigheten vidta de åtgärder som behövs för att dra fram och begagna en ledning. Ledningsrättshavarens befogenheter skall anges i ledningsbeslutet (se 1 § andra stycket och 22 § ledningsrättslagen). Ledningsrättslagen reglerar inte uttryckligen vilka möjligheter ledningsrättshavaren har att upplåta nyttjanderätt till annan inom ledningsutrymmet (utan att först inhämta fastighetsägarens medgivande). Det synes dock inte råda någon tvekan om att ledningsrättshavaren har rätt att upplåta nätkapacitet, dvs. överföringskapacitet, i en ledning som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät. Likaså torde ledningsrättshavaren vara oförhindrad att ge annan nyttjanderätt till de *ledningar* som ledningsrättshavaren själv har anlagt och fortfarande äger (givetvis under förutsättning att nyttjandet ligger inom ramen för det ändamål som ledningsrättsupplåtelsen anger). Där emot kan ledningsrättshavaren inte med stöd av ledningsrätten ge annan en självständig nyttjanderätt till det *utrymme* som omfattas av ledningsrätten (vi använder i det följande beteckningen ”andrahandsupplåtelse” för en sådan upplåtelse). Ledningsrättshavaren får alltså inte låta någon

annan installera egen ledning eller annan utrustning inom det utrymme som ledningsrätten avser (jfr prop. 1973:157 s. 85 och 35 § ledningsrättslagen). Det sammanhänger med att ledningsrättslagen utgår från att ledningsrätten och ledningen skall vara i samma ägares hand. I många fall torde en tredje part inte heller kunna beviljas en egen ledningsrätt som täcker det behov av t.ex. samlokalisering som kan finnas enligt de nyss nämnda EG-direktiven eller lagen om elektronisk kommunikation. En samlokalisering som har beslutats enligt lagen om elektronisk kommunikation – eller som av andra skäl är angelägen – kan därför i många fall inte genomföras om fastighetsägaren motsätter sig den.

Några remissinstanser har menat att detta inte utgör skäl att lagstifta om rätt för ledningsrättshavaren att göra andrahandsupplåtelser. De har påpekat att en andrahandsupplåtelse alltid kan komma till stånd med fastighetsägarens medgivande. Enligt vår mening är det emellertid inte tillfredsställande att en andrahandsupplåtelse är helt beroende av fastighetsägarens medgivande. En sådan ordning innebär ju exempelvis att fastighetsägaren kan förhindra samutnyttjande som ledningsrättshavare är skyldig att medverka till enligt lagen om elektronisk kommunikation.

Vi föreslår därför att det införs en lagreglerad rätt för en ledningsrättshavare att utan fastighetsägarens medgivande kunna erbjuda annan rätt att självständigt utnyttja det utrymme som har upplåtits med ledningsrätt. Vi återkommer nedan till hur denna rätt bör vara utformad men vill redan här framhålla att reglerna måste utformas så att fastighetsägaren ges ett tillfredsställande skydd.

Särskilda bestämmelser för tryggnad av samtrafik?

Enligt EG-direktiven och lagen om elektronisk kommunikation är en operatör i vissa fall skyldig att bedriva samtrafik, dvs. att fysiskt och logiskt koppla samman kommunikationsnät för att göra det möjligt för användare att kommunicera med varandra eller få tillgång till tjänster som tillhandahålls i näten (se 1 kap. 7 § samt 4 kap. 3 § och 8 § 8 lagen om elektronisk kommunikation). Som tidigare nämnts har en ledningsrättshavare rätt att upplåta kapacitet i en ledning till någon annan. I den mån samtrafik även skulle förutsätta att en operatör får utnyttja utrymme som har upplåtits åt annan med ledningsrätt, kan det ske enligt de bestämmelser om andrahandsupplåtelser som vi redogör för nedan. Det behöver därför inte införas någon särskild bestämmelse om samtrafik.

Lantmäterimyndigheten bör kunna besluta att ledningsrättshavaren får låta annan utnyttja utrymme som upplåtits med ledningsrätt

En lagreglerad rätt för en ledningsrättshavare att utan fastighetsägarens medgivande erbjuda annan rätt att utnyttja utrymme som har upplåtits med ledningsrätt kan utformas på olika sätt. Utredningen har föreslagit att ledningsrättshavaren skall få upplåta nyttjanderätt inom utrymmet om upplåtelsen inte medför mer än ringa men för fastigheten. Denna rätt att göra andrahandsupplåtelser skall, enligt utredningens förslag, inte behöva komma till uttryck i något myndighetsbeslut. Fastighetsägaren skall underrättas om andrahandsupplåtelsen och ha rätt till ersättning för skada

och intrång på grund av upplåtelsen men skall inte kunna förhindra den. Han eller hon skall dock kunna begära lantmäterimyndighetens prövning av om andrahandsupplåtelse är tillåten och skall även kunna väcka talan vid fastighetsdomstol om ersättning. Förslaget har sin förebild i bestämmelserna i 3 a § ledningsrättslagen. Dessa bestämmelser ger innehavaren av en ledningsrätt för elektrisk starkströmsledning rätt att utan nytt förrättningsförfarande utnyttja befintligt utrymme för ledning för att dra fram och begagna teleledning (se prop. 1999/2000:86 s. 73–77 och 131–133).

Utredningens förslag gör det möjligt att på ett enkelt och snabbt sätt få till stånd ett samutnyttjande av t.ex. master. Förslaget kan härigenom bidra till ett effektivt utnyttjande av infrastrukturen för elektronisk kommunikation. Men förslaget har samtidigt nackdelar. En nackdel är att det kan medföra vissa tillämpningsproblem. Bl.a. kan frågan om en andrahandsupplåtelse är tillåten eller om den medför mer än ringa men för fastigheten vara mycket svår att bedöma. Förfarandet kan också bli tidsödande och kostsamt. Tvist kan uppstå mellan ledningsrättshavaren och fastighetsägaren om upplåtelsens tillåtlighet eller om eventuell ersättning. Ledningsrättsfrågorna kan då komma att behandlas i tre olika förfaranden; en ”vanlig” ledningsrättsförrättning hos lantmäterimyndigheten, en särskild förrättning där frågan om rätten till andrahandsupplåtelse prövas och en domstolsprocess där frågan om ersättning prövas. Detta kan ge upphov till onödig omgång, i synnerhet om det aktuella samutnyttjandet är avsett att ske i direkt anslutning till att ledningsrätt beviljas. En annan nackdel är att utredningens förslag inte möjliggör mera omfattande samutnyttjanden som medför mer än ringa men för fastigheten. Mot förslaget kan slutligen invändas att det torde förutsätta att andrahandsnyttjaren får befogenheter som går utöver vad ledningsrättshavaren själv enligt ledningsbeslutet får utöva; en sådan ordning kan framstå som principiellt tveksam.

Vi anser att nackdelarna med utredningens förslag överväger dess fördelar. Förslaget bör därför inte genomföras. Vi förordar i stället att frågan om ledningsrättshavarens rätt att göra andrahandsupplåtelse regleras i samband med att ledningsrätten upplåts. Det bör ske genom att det i ledningsbeslutet tas in föreskrifter om att ledningsrättshavaren har rätt att låta annan dra fram ledning inom det utrymme som upplåts med ledningsrätt. I dessa föreskrifter bör de närmare förutsättningarna för en andrahandsupplåtelse regleras, såsom beskaffenheten av de ledningar som andrahandsnyttjaren får dra fram och det utrymme som får tas i anspråk. Också frågan om ersättning för eventuell skada på grund av en framtida andrahandsupplåtelse bör regleras i samband med ledningsrättsupplåtelsen. Med en sådan ordning undviks eller minimeras de tidigare nämnda problemen. Fastighetsägarna får ett bättre skydd genom att såväl frågan om en upplåtelses tillåtlighet som ersättningen för upplåtelsen regleras innan andrahandsnyttjaren får tillträda utrymmet. Vidare minskar risken för efterföljande tvister med fastighetsägaren. Vårt förslag innebär dessutom att även mera omfattande slag av samutnyttjanden kan komma till stånd.

Några remissinstanser har ansett att ett system av detta slag bör förutsätta bl.a. att fastighetsägaren underrättas inför andrahandsupp-

låtelsen. Vi anser inte att det finns anledning att uppställa något generellt krav på en sådan underrättelse. Vid vissa slag av andrahandsnyttjande, t.ex. utnyttjande av utrymmen inom kanalisationer (med en kanalisation avses ett skyddshölje inom vilket det kan dras en eller flera ledningar), kommer andrahandsupplåtelsen inte att få sådana praktiska effekter för fastighetsägaren att ett särskilt krav på underrättelse framstår som befogat. I andra fall, t.ex. när ledningsframdragningen innebär påtagliga fysiska ingrepp i fastigheten, kan det å andra sidan vara mycket befogat att fastighetsägaren underrättas i förväg. Enligt vår mening bör frågan om fastighetsägaren skall underrättas om andrahandsupplåtelsen regleras i ledningsbeslutet med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet. På samma sätt bör frågan om andrahandsnyttjarens rätt till tillträde kunna regleras i ledningsbeslutet.

En nackdel med vårt förslag är att rätten till andrahandsupplåtelse alltid kommer att vara beroende av ett myndighetsbeslut. Genom förutseende planering kan dock denna nackdel i allmänhet elimineras. Det kan ske genom att ledningens innehavare, redan då han eller hon ansöker om ledningsrätt, också tar ställning till om det finns något behov av att kunna göra upplåtelser inom ledningsutrymmet och, om det finns ett sådant behov, begär att det i ledningsbeslutet skall tas in en föreskrift om en sådan rätt.

För att förslaget skall få avsedd effekt bör de nya bestämmelserna omfatta även redan upplåtna ledningsrätter. Dessa bör genom omprövning enligt 33 § ledningsrättslagen kunna kompletteras med föreskrift om att ledningsrättshavaren har rätt att göra andrahandsupplåtelser. Vi återkommer i avsnitt 5.3 till frågan om förutsättningarna för omprövning.

Fastighetsägaren bör få ersättning för skada och intrång

En särskild fråga är vilken ersättning som skall utgå till fastighetsägaren när lantmäterimyndigheten i ett beslut om ledningsrätt har förordnat om rätt till andrahandsupplåtelse.

Enligt de nuvarande ersättningsreglerna i ledningsrättslagen har fastighetsägaren rätt till ersättning för den skada och det intrång som en ledningsrättsupplåtelse medför (se 13–13 b §§ ledningsrättslagen). I konsekvens med det bör fastighetsägaren, om ledningsbeslutet innefattar också en rätt att göra andrahandsupplåtelser, ha rätt till ersättning för den skada och det intrång som framtida andrahandsupplåtelser inom ledningsutrymmet kan föranleda. Flera remissinstanser, bl.a. *LRF* och *Sveriges Jordägareförbund*, har ansett att ersättningen bör vara högre än så och motsvara marknadsvärdet av den gjorda upplåtelsen. De har särskilt framhållit att en ledningsrättshavare som enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation åläggs att bedriva samtrafik eller tillhandahålla andra former av tillträde i vissa fall har rätt att få marknadsmässig ersättning av den operatör som ges tillträde till ledningsutrymmet. Ledningsrättshavaren kan alltså få en något högre ersättning för nyttjandet av utrymmet än vad fastighetsägaren får (se 4 kap. 3, 8 och 14 §§ lagen om elektronisk kommunikation och prop. 2002/03:110 s. 193 f. och 375–381; om den som åläggs att ge tillträde har ett betydande

inflytande på en marknad får dock kostnadsorienterad ersättning föreskrivas, se 4 kap. 8 och 11 §§ lagen om elektronisk kommunikation).

Det nuvarande ersättningssystemet vid expropriation innebär att den fastighetsägare som förlorar mark enbart har rätt till ersättning för skada och intrång. Ibland kan den till vilken marken övergår använda denna på ett sätt som ger upphov till vinst. Den förra ägaren har då inte rätt att få del av vinsten. Detta kan motiveras av att expropriationen regelmässigt är föranledd av något angeläget allmänt intresse. Samma ersättningsprinciper tillämpas vid andra expropriativa förfaranden, t.ex. ledningsrättsupplåtelse. Vi är inte beredda att i detta sammanhang föreslå någon ändring i dessa ersättningsprinciper, särskilt som även de nu aktuella andrahandsupplåtelse förutsätts trygga angelägna allmänna intressen.

Förslagets förenlighet med regeringsformen

Som tidigare nämnts är syftet med förslaget bl.a. att åstadkomma från miljö- samt plan- och byggnadssynpunkt önskvärda samlokaliseringar. Förslaget syftar därmed till att tillgodose angelägna allmänna intressen. Den skada som en upplåtelse kan innebära för fastighetsägaren kan regelmässigt antas vara begränsad och fastighetsägaren tillförsäkras rätt till ersättning för det ytterligare intrång som upplåtelsen medför. Förslaget är mot den bakgrunden förenligt med regeringsformens bestämmelse om egendomsskydd (se 2 kap. 18 § regeringsformen) och europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Det nu sagda gäller under förutsättning att också andrahandsupplåtelsen tjänar ett angeläget allmänintresse. Andrahandsupplåtelsen bör därför inte få avse ändamål som enbart har enskilt intresse. En lämplig ordning – som nära överensstämmer med utredningens förslag – är att rätten till andrahandsupplåtelse begränsas till de situationer då andrahandsnyttjaren avser att inom det aktuella utrymmet anlägga ledningar och andra anordningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät för allmänna ändamål.

Bör ledningsrättshavaren själv kunna utnyttja den rätt som är avsedd för en andrahandsnyttjare?

En särskild fråga är om en ledningsrättshavare som i ledningsbeslutet har getts rätt att låta annan dra fram och använda ytterligare ledning inom ledningsutrymme själv skall kunna utnyttja rätten att dra fram och använda ledningen. En sådan ordning skulle inte leda till något ökat intrång på fastigheten jämfört med om ledningsrättshavaren enbart kan låta någon annan dra fram och använda ledningen. Och den skulle göra det möjligt för ledningsrättshavaren att förvärva och använda ledning som annan har installerat. Detta framstår som ändamålsenligt. Mot denna bakgrund bör lagen inte uppställa något hinder mot att ledningsrättshavaren själv utnyttjar den rätt att anlägga och begagna ledning som han eller hon enligt ledningsbeslutet kan ge annan.

Andrahandsnyttjarens ställning

Andrahandsnyttjarens rätt bör alltså grundas på, förutom lantmäterimyndighetens beslut, en upplåtelse från ledningsrättshavaren. Vanligen torde ledningsrättshavaren och andrahandsnyttjaren ingå ett skriftligt avtal om de förutsättningar under vilka utrymmet får användas.

Vilka regler kommer då att gälla för ett sådant avtal?

Enligt vår mening kan ett avtal som nu avses vara att anses som antingen *anläggningsarrende*, *lägenhetsarrende* eller *lokalhyra* beroende på framför allt vad det avser för utrymme. Om avtalet avser ett utrymme i en telestation, torde det vara att anse som ett lokalhyresavtal (se 12 kap. 1 § första–tredje styckena jordabalken). Avser avtalet ett utrymme i en basstation och ger det andrahandsnyttjaren rätt att uppföra en teknikbod på marken och att installera en antenn i en mast, torde det i stället vara att anse som ett anläggningsarrende (se 11 kap. 1 § jordabalken). Frågan om vilken rättslig status som varje enskilt avtal har måste emellertid bedömas från fall till fall.

Avtalen bör givetvis följa de regler som gäller för den upplåtelseform som de är att hänföra till. Det innebär att andrahandsnyttjaren i vissa fall kan ha ett indirekt besittningsskydd, dvs. andrahandsnyttjaren måste lämna utrymmet om han eller hon blir uppsagd och inte kommer överens med ledningsrättshavaren om en förlängning av avtalsförhållandet, men har rätt till ersättning för skada om ledningsrättshavarens vägran att förlänga avtalsförhållandet är att anses som obefogad. Vi anser inte att dessa frågor kräver någon ytterligare lagreglering.

En särskild komplikation är att ett ledningsbeslut kan ändras eller upphävas genom omprövning av ledningsrätten (se 33 § ledningsrättslagen). Detta kan innebära att ledningsrättshavaren blir tvungen att flytta sin ledning. En naturlig ordning i denna situation är att också en eventuell andrahandsnyttjares rätt – vilken ju grundas på ledningsbeslutet – går förlorad. Detta aktualiserar frågan vilken ställning och rätt som andrahandsnyttjaren bör ha i omprövningsförrättningen.

Frågan bör enligt vår mening lösas enligt i huvudsak samma principer som gäller vid upplåtelse av ledningsrätt. Sakägare är vid en upplåtelse av ledningsrätt sökanden, dvs. ledningens innehavare, och ägare av den fastighet som tas i anspråk eller inlöses. Vidare är innehavare av särskild rätt till fastighet, t.ex. nyttjanderätt, sakägare om hans rätt berörs (se 18 § ledningsrättslagen, jfr prop. 1973:157 s. 109, 110 och 145). Vid upplåtelse av ledningsrätt kan förordnas att nyttjanderätt till fast egendom skall upphöra att gälla. Nyttjanderättshavaren har då rätt till ersättning för skada (se 12 § ledningsrättslagen jämförd med 1 kap. 3 § expropriationslagen [1972:719] och 13 § ledningsrättslagen).

I samband med upplåtelse av ledningsrätt har alltså innehavare av nyttjanderätt till fastighet sakägarställning och rätt till ersättning. Det framstår mot denna bakgrund som naturligt att den som i egenskap av andrahandsnyttjare nyttjar ett ledningsutrymme bör ha motsvarande ställning om fråga uppkommer om att ändra eller upphäva ett ledningsbeslut som berör honom eller henne. För en sådan ordning talar också det förhållandet att en ändring eller ett upphävande av ledningsrätten kan medföra betydande kostnader för andrahandsnyttjaren, t.ex. för flyttning av antenner eller basstationer. Vi anser därför att den som har installerat

en ledning inom ledningsutrymmet bör betraktas som sakägare vid omprövning av ledningsbeslutet och vara berättigad till ersättning för skada om ledningsbeslutet skulle ändras eller upphävas. Detta bör komma till uttryck i lagen.

Vid en andrahandsupplåtelse inom ett ledningsutrymme kan det uppstå tvist mellan fastighetsägaren och ledningsrättshavaren om huruvida upplåtelsen är förenlig med lantmäterimyndighetens beslut eller inte. Denna fråga, liksom frågan om vilket omfång som ledningsrätten i övrigt har, kan prövas av lantmäterimyndigheten genom fastighetsbestämning (se 14 kap. 1 § fastighetsbildningslagen [1970:988]). Några kompletterande regler om sådan prövning behöver inte införas.

Andrahandsnyttjaren bör kunna överlåta sin ledning

En överlåtelse av en ledning, för vilken ledningsrätt har upplåtits, är giltig endast om överlåtelsen omfattar också ledningsrätten eller avsikten med överlåtelsen är att ledningen skall tas bort (se 35 § första stycket ledningsrättslagen). Bestämmelserna bygger på tanken att en ledningsrätt och en ledning vid varje tidpunkt skall vara i samma ägares hand. Syftet med lagstiftningen har varit att skapa ett rättsinstitut som ger en ledningsägare en sakrättsligt skyddad rätt att dra fram och begagna olika slags ledningar över fastigheter (se prop. 1973:157 s. 85).

När det gäller den typ av ledningar som nu diskuteras är förhållandena annorlunda. Normalt ägs de redan från början av någon annan än innehavaren av ledningsrätten. Det kan inte heller anföras något bärande skäl för att de skall kunna överlåtas enbart om syftet är att ta bort ledningen från utrymmet. Någon överlåtelsebegränsning motsvarande den som finns i 35 § ledningsrättslagen bör därför inte ställas upp. En förutsättning för att förvärvaren av ledningen skall få utnyttja ledningsutrymmet kan dock – enligt nyttjanderättsliga regler som gäller för avtalsförhållandet (se 12 kap. 32 § jordabalken; jämför dock 11 kap. 7 § samma balk) – vara att ledningsrättshavaren går med på det. Detta kräver dock inte någon ytterligare lagreglering.

En särskild fråga är om en ledningsrättshavare bör kunna överlåta en ledning som han eller hon har förvärvat av andrahandsnyttjaren och samtidigt ge förvärvaren rätt att ha kvar ledningen inom ledningsutrymmet. Det finns situationer då detta skulle kunna vara ändamålsenligt. I förstörone kan det därför synas naturligt att ledningsrättshavaren har en sådan möjlighet. Som nyss har nämnts är emellertid en överlåtelse av en ledning, för vilken ledningsrätt har upplåtits, giltig endast om överlåtelsen omfattar även ledningsrätten (se 35 § första stycket ledningsrättslagen). Det är knappast lämpligt att vid tillämpningen av denna bestämmelse göra skillnad på sådana ledningar som ledningsrättsinnehavaren själv har tillfört utrymmet och sådana som han eller hon senare har förvärvat från en andrahandsnyttjare. Till bilden hör att en ledningsrätt enligt 1 § andra stycket ledningsrättslagen kan knytas till en fastighet. I så fall kommer ledningen att utgöra tillbehör till fastigheten (se 2 kap. 1 § andra stycket jordabalken). En överlåtelse kommer då att gälla mot tredje man först om ledningen skiljs från fastigheten på ett sådant sätt att den inte längre kan anses höra till denna eller det fattas särskilt beslut av

lantmäterimyndighet om att skilja föremålet från fastigheten (se 2 kap. 7 § jordabalken). Ett upprätthållande av bestämmelsen i 35 § första stycket ledningsrättslagen innebär att en motsvarande ordning kommer att gälla även om den aktuella ledningen fortfarande utgör lös egendom.

Vi anser därför att den nuvarande ordningen – som innebär att en ledning kan överlåtas separat endast om det sker för att ledningen skall tas bort – bör omfatta alla ledningar som ledningsrättshavaren innehar.

5.3 Omprövning av ledningsbeslut

Regeringens förslag: Det skall vara möjligt att ompröva ett ledningsbeslut när det finns ett klart behov av det.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att det skall vara möjligt att ändra eller upphäva ett ledningsbeslut om det krävs för att genomföra ett beslut om samtrafik eller annan form av tillträde enligt lagen om elektronisk kommunikation (se betänkandet s. 81).

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser förutom *Lantmäterimyndigheten i Örebro kommun* har tillstyrkt utredningens förslag. Lantmäterimyndigheten i Örebro kommun har menat att redan de nuvarande bestämmelserna i ledningsrättslagen medger att en ledningsrätt ändras eller upphävs i den aktuella situationen.

Förslaget i utkastet till lagrådsremiss: Överensstämmer med regeringens förslag (se utkastet till lagrådsremiss s. 22 och 23).

Remissinstanserna: De remissinstanser som har yttrat sig har godtagit förslaget.

Skälen för regeringens förslag: Ett ledningsbeslut kan ändras eller upphävas om det inträffar ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan (se 33 § ledningsrättslagen). I förarbetena till bestämmelsen framhålls att det i princip krävs ändrade förhållanden av rent faktisk natur och inte bara att föreliggande fakta bedöms på ett annat sätt för att omprövning skall få ske. Omprövning kan också ske om ledningsrättshavaren och den berörde fastighetsägaren är ense om det (se prop. 1973:157 s. 114–117 och 159–161).

Om det har beslutats om samtrafik eller annan form av tillträde enligt lagen om elektronisk kommunikation (se 4 kap. 3, 4, 8 och 14 §§), kan det ge anledning att komplettera ett befintligt ledningsbeslut med föreskrifter om rätt till andrahandsupplåtelse (se avsnitt 5.2). Bestämmelserna om omprövning i 33 § ledningsrättslagen torde i och för sig främst vara avsedda att trygga bestående ledningsrätter. Det kan emellertid inte uteslutas att de också kan utgöra hinder mot en komplettering av ledningsbeslutet. Utredningen har mot denna bakgrund föreslagit att det skall klargöras i ledningsrättslagen att ett ledningsbeslut skall kunna omprövas om det krävs för att genomföra ett beslut om samtrafik eller annan form av tillträde enligt lagen om elektronisk kommunikation.

En nackdel med att på det sätt som utredningen har föreslagit specialreglera den situationen då det föreligger beslut om samtrafik eller tillträde är att en sådan bestämmelse kan föranleda motsatsslut i andra situationer

där en myndighet har fattat ett beslut som ger anledning att komplettera ledningsbeslutet. En annan nackdel är att den föreslagna bestämmelsen torde uppfattas så att omprövning kan komma till stånd först om det finns ett *beslut* om samtrafik eller tillträde. Förslaget synes alltså inte möjliggöra att ett ledningsbeslut omprövas därför att ledningsrättshavaren är beredd att på frivillig basis erbjuda tillträde till ledningsrättsutrymmet. Därtill kommer att förslaget endast omfattar de ledningsrätter som kan bli föremål för föreläggande enligt lagen om elektronisk kommunikation. Förslaget kan härigenom snedvrída konkurrensen mellan olika nät.

Vi anser mot denna bakgrund att man bör välja en något annorlunda lösning. Vi föreslår att det – på samma sätt som har skett i anläggningslagen (1973:1149) – införs en möjlighet att ändra eller upphäva ledningsbeslut om det finns ett klart behov av det (jfr 35 § anläggningslagen, prop. 1988/89:77 s. 75 och 107 och SOU 1986:29 s. 203 och 204).

Möjligheten att ompröva ledningsbeslut om det inträffar ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan bör kvarstå oförändrad.

6 Ikraftträdande m.m.

De föreslagna lagändringarna bör träda i kraft den 1 juli 2004.

De föreslagna bestämmelserna om ledningsrätt för andra anordningar än ledningar bör tillämpas även i fråga om ledningsförrättningar som pågår vid ikraftträdandet. Bestämmelsen om att det kan beslutas att en ledningsrättshavare har rätt att låta annan dra fram ledning inom det upplåtta utrymmet bör, som tidigare har nämnts, omfatta även ledningsrätter som har upplåtits före ikraftträdandet. Det finns därför inte behov av några övergångsregler.

7 Kostnader och andra konsekvenser

Kostnader för det allmänna

De föreslagna ändringarna medför inte några ökade kostnader för staten eller kommunerna.

Förslagen om att det skall vara möjligt att få ledningsrätt för andra anordningar än ledningar och att en ledningsrättshavare kan begära att en befintlig ledningsrätt kompletteras med föreskrift om rätt till andrahandsupplåtelse kan leda till ett ökat antal lantmäteriförrättningar. Såväl de statliga som de kommunala lantmäterimyndigheternas verksamheter är avgiftsfinansierade (se förordningen [1995:1459] om avgifter vid lantmäteriförrättningar). De kan alltså få täckning för de ökade kostnader som förslagen medför inom ramen för det nuvarande avgiftssystemet.

Förslagen kan också medföra att domstolarna blir tvungna att hantera något fler överklagade ledningsbeslut. Antalet tillkommande mål kan dock antas bli marginellt, eftersom ledningsbeslut sällan överklagas. Dessutom innebär förslagen att ledningsrättslagens tillämpningsområde tydliggörs, varför vissa slag av överklaganden bör minska. De merkost-

nader som kan uppstå för domstolsväsendet bedöms därför som försumbara och bör finansieras inom befintliga anslag.

Konsekvenser för småföretagare m.fl.

För operatörernas del innebär förslagen förbättrade möjligheter att ta i anspråk annans mark med ledningsrätt för att uppföra master och samutnyttja master och annan infrastruktur för elektronisk kommunikation. Det bör i sin tur förbättra förutsättningarna att få till stånd ändamålsenliga lokaliseringar. Förslagen torde också minska operatörernas kostnader för utbyggnaden och driften av näten.

För fastighetsägarnas del kommer förslagen att innebära att mark i något större utsträckning kan tas i anspråk med ledningsrätt. Förslaget om andrahandsupplåtelse inom ledningsrättutrymme kan dock leda till att behovet av att ta i anspråk ny mark för utbyggnad av elektroniska kommunikationsnät totalt sett minskar, eftersom flera operatörer kan samutnyttja anordningarna. Fastighetsägarna kan antas komma att belastas av ett visst merarbete till följd av ett ökat antal ledningsförrättningar. De har rätt till ersättning för upplåtelsena.

8 Författningskommentar

Förslaget till lag om ändring i ledningsrättslagen

Innehavaren av en ledningsrätt har hittills i ledningsrättslagen betecknats som ”ledningens innehavare”. Detta har varit naturligt mot bakgrund av att nuvarande lagstiftning ger enbart innehavaren av ledningsrätten rätt att dra ledning inom det upplåtna utrymme. Förslaget till en ny 11 a § innebär emellertid att det framdeles kan förekomma ledningar som är anlagda med stöd av ledningsrätt men som innehas av annan än innehavaren av ledningsrätten. Mot den bakgrunden har uttrycket ”ledningens innehavare” i lagen konsekvent bytts ut mot ”ledningsrättshavaren”. Med ledningsrättshavaren avses den till vilken ledningsrätt har upplåtits eller som har förvärvat en upplåten ledningsrätt.

2 §

Lagen gäller för ledningar av följande slag,

1. *ledning* som ingår i *ett elektroniskt kommunikationsnät* för allmänt ändamål samt allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål,
2. elektrisk starkströmsledning för vilken koncession fordras eller som behövs för sådana ledningar som avses i 1,
3. vatten- eller avloppsledning som
 - a) ingår i allmän va-anläggning,
 - b) förser samhälle med vatten eller därifrån bortför avloppsvatten eller annan orenlighet,
 - c) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

d) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan och inte tillgodoser endast en enstaka fastighets husbehov,

4. ledning genom vilken fjärrvärme, olja, gas eller annan råvara eller produkt transporteras från produktionsställe, upplag eller lastplats och som

a) tillgodoser ett allmänt behov,

b) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

c) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan.

En anordning som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål men som inte utgör ledning skall vid tillämpningen av denna lag anses som ledning enligt första stycket 1.

Lagen gäller ej om utrymme för ledning kan upplåtas med stöd av anläggningslagen (1973:1149).

(Jfr 2 § i utredningens förslag och 2 § i utkastet till lagrådsremiss.)

I paragrafen anges vilka slag av ledningar som omfattas av lagen. Ändringarna i paragrafen har behandlats i avsnitt 5.1.

I *första stycket 1* har begreppet ”teleledning som ingår i telekommunikationssystem” ersatts med ”ledning som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät”. Ändringen innebär en anpassning till terminologin i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Begreppet elektroniskt kommunikationsnät är avsett att ha samma innebörd som i den lagen. Där definieras begreppet som ”system för överföring och i tillämpliga fall utrustning för koppling eller dirigerings samt andra resurser som medger överföring av signaler, via tråd eller radiovågor, på optisk väg eller via andra elektromagnetiska överföringsmedier oberoende av vilken typ av information som överförs” (se 1 kap. 7 § lagen om elektronisk kommunikation).

Bestämmelsen är tillämplig enbart på ledningar som *ingår i* elektroniska kommunikationsnät. Om en ledning förser ett elektroniskt kommunikationsnät med t.ex. ström, ingår ledningen inte i kommunikationsnätet. Det går därmed inte att bevilja ledningsrätt för den med stöd av denna bestämmelse (men däremot med stöd av punkten 2).

Liksom tidigare gäller att kommunikationsnätet måste tjäna ett allmänt ändamål. Bestämmelsen gäller alltså inte ledningar som enbart tillgodoser enskilda intressen. Begreppet allmänt ändamål har samma innebörd som tidigare (se prop. 1973:157 s. 91 f. och prop. 1992/93:200 s. 266).

Bestämmelsen om att ledningsrätt också kan beviljas för allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål kvarstår också oförändrad.

Den nuvarande bestämmelsen i andra stycket har flyttats till ett nytt tredje stycke. I det nya *andra stycket* har införts en bestämmelse om att anordning som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål men som inte utgör ledning vid tillämpning av lagen skall anses som ledning. Begreppet ”ledning” i ledningsrättslagen avser metalltråd, kabel eller annan elektrisk ledare, slang, rör m.m. samt helt oundgängliga tillbehör såsom stolpar, stag och fästen (jfr prop. 1973:157 s. 131). Uttrycket ”anordning... som inte utgör ledning” omfattar alltså anordning som inte kan betecknas som ledning i den angivna bemärkelsen. För att anordningen i förevarande sammanhang skall anses som ledning måste den ”ingå” i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål. Det innebär att den måste ha anknytning till ett konkret kommunikationsnät

av det aktuella slaget; det går alltså inte att upplåta ledningsrätt enbart för en tom kanalisation, oavsett om denna är ägnad att senare användas som en del i ett elektroniskt kommunikationsnät. Som exempel på anordningar som omfattas av bestämmelsen kan nämnas telestationer, basstationer, radiostationer och radiolänkstationer. Till anordningen får därvid räknas såväl den tekniska utrustning som åstadkommer den elektroniska kommunikationen som de master, skåp, byggnader m.m. som är oundgängligt nödvändiga för den tekniska utrustningens funktion.

En anordning av det nu aktuella slaget kan ibland utgöra s.k. tillbehör till en ledning som den är fysiskt förbunden med (se 3 § ledningsrättslagen). Den kan därmed omfattas av samma ledningsrätt som själva ledningen. Det finns emellertid inget hinder mot att i stället – i enlighet med den föreslagna bestämmelsen – betrakta anordningen som en självständig ”ledning” och göra den till föremål för en självständig ledningsrättsupplåtelse. Det innebär bl.a. att, om anordningen ägs av en person och ledningen av en annan person, ledningsrätten till anordningen respektive ledningen kan tilläggas olika personer.

11 a §

Lantmäterimyndigheten får förordna att en innehavare av en sådan ledning som anges i 2 § första stycket 1 har rätt att låta någon annan dra fram och använda ytterligare ledning av detta slag inom det upplåtna utrymmet. Ett sådant förordnande får meddelas endast om det med hänsyn till ledningens beskaffenhet finns ett behov av en sådan rätt. Bestämmelserna i 6–11 §§ skall tillämpas.

Om lantmäterimyndigheten har meddelat ett sådant förordnande som avses i första stycket, får ledningsrättshavaren själv dra fram och använda en sådan ledning som avses i förordnandet i stället för att låta någon annan göra det.

(Ändringen saknar motsvarighet i utredningens förslag. Jfr 11 a § i utkastet till lagrådsremiss.)

I paragrafen, som är ny, har tagits in bestämmelser om att det får föreskrivas att en ledningsrättshavare får ge någon annan rätt att installera och använda ledning inom det med ledningsrätt upplåtta utrymmet. Frågan har behandlats i avsnitt 5.2.

Utgångspunkten är att en ledningsrättshavare inte utan fastighetsägarens medgivande får låta någon annan dra ledningar eller andra anordningar inom det utrymme som ledningsbeslutet avser. Genom bestämmelserna i paragrafens *första stycke* ges lantmäterimyndigheten möjlighet att förordna att en innehavare av en sådan ledning som anges i 2 § första stycket 1 (främst ledning som ingår i elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål) kan låta någon annan dra fram och använda ledning inom det utrymme som upplåts. Förordnandet kan meddelas i samband med att ledningsrätten upplåts eller vid en senare förrättning (se 33 § ledningsrättslagen). Det skall tas in i ledningsbeslutet (se 22 § första stycket 8).

Förordnandet får avse endast ledning av det slag som anges i 2 § första stycket 1. Med *ledning* avses därvid inte bara ledning i snävare bemärkelse utan även sådan anordning som omfattas av den föreslagna bestämmelsen i 2 § andra stycket, exempelvis antenn och radioutrustning.

Enligt 2 § första stycket 1 går det att få ledningsrätt enbart för ledningar som tillgodoser vissa allmänna ändamål. Av detta följer att det inte är möjligt att ge ledningsrättshavaren befogenhet att låta annan dra fram ledning som skall användas för enskilt ändamål. En sådan ledningsframdragnings kan inte säkerställas enligt ledningsrättslagen utan förutsätter fastighetsägarens godkännande.

En ledningsframdragnings får ske endast *inom det upplåtna utrymmet*. Ledningsutrymmet måste därför bestämmas så att det kan rymma de tillkommande ledningar och anordningar som en andrahandsupplåtelse kan ge upphov till.

Som tidigare nämnts skall förordnande om rätt till andrahandsupplåtelse tas in i ledningsbeslut. I den föreslagna punkten 8 i 22 § andra stycket finns närmare bestämmelser om vilka uppgifter som i detta avseende skall redovisas i ledningsbeslutet.

När ersättning för ledningsrättsupplåtelsen fastställs (jfr 13 §), skall hänsyn tas till att framtida andrahandsupplåtelse kan innebära ytterligare en belastning för fastighetsägaren. Ersättningen för skada och intrång bör bestämmas med utgångspunkt från den maximala skada och det maximala intrång som framtida andrahandsupplåtelse kan antas medföra. Om ledningsrättshavaren inte skulle utnyttja rätten till andrahandsupplåtelse, behöver fastighetsägaren inte betala tillbaka någon ersättning.

För att lantmäterimyndigheten skall bifalla en begäran om rätt att låta annan utnyttja ledningsutrymmet måste enligt andra meningens två förutsättningar vara uppfyllda. En förutsättning är att *det med hänsyn till ledningens beskaffenhet finns ett behov* av en sådan rätt. Det innebär att det skall finnas ett behov av att anlägga ytterligare en ledning eller anordning inom ledningsutrymmet och att detta behov skall vara hänförligt till någon annan än ledningsrättshavaren. Typfallet är när ledningsrättshavaren till följd av bestämmelserna i lagen om elektronisk kommunikation angående samutnyttjande och tillträde är skyldig att ge en annan operatör rätt att sätta upp någon anordning inom en basstation eller telestation. För att behovskriteriet skall vara uppfyllt bör det normalt också krävas att det inte är möjligt att bevilja en separat ledningsrätt för den andra nyttjaren. I speciella fall torde behovsfrågan kunna bedömas annorlunda. Så kan vara fallet om t.ex. en del av det utrymme som erfordras för ett samutnyttjande kan tryggas genom en separat ledningsrättsupplåtelse men det i stället framstår som lämpligare att samutnyttjandet grundas enbart på en andrahandsupplåtelse.

En andra förutsättning för att lantmäterimyndigheten skall kunna besluta om rätt till andrahandsupplåtelse är att en sådan rätt är förenlig med *bestämmelserna i 6–11 §§*. Det innebär bl.a. att något sådant beslut inte får fattas om olägenheterna av en sådan rätt från allmän eller enskild synpunkt överväger de fördelar som kan vinnas genom den (jfr 6 §). I vissa fall kan en tillämpning av 6–11 §§ föranleda att det i ledningsbeslutet bör uppställas särskilda villkor för en rätt till andrahandsupplåtelse (jfr 22 § första stycket 8).

Av *andra stycket* framgår att, om det har förordnats att ledningsrättshavaren får låta annan dra fram och använda ledning inom ledningsutrymmet, ledningsrättshavaren själv får dra fram och använda ledningen i stället för att låta någon annan göra det. Ledningsrättshavaren är alltså

oförhindrad att själv installera en sådan ledning som han eller hon hade kunnat ge annan rätt att installera. Han eller hon kan också förvärva en ledning som har installerats av någon annan inom ledningsutrymmet.

18 §

Innehavare av särskild rätt till fastighet, som inlöses eller *på annat sätt tas* i anspråk för ledningsändamål, är sakägare vid förrättningen, om hans eller hennes rätt berörs.

Sakägare är, i fall som avses i 33 §, även den som ledningsrätts-havaren med stöd av 11 a § har gett rätt att dra fram och använda en ledning, om hans eller hennes rätt berörs.

(Ändringen saknar motsvarighet i utredningens förslag. Jfr 18 § i utkastet till lagrådsremiss.)

Av paragrafens *första stycke* – som har genomgått enbart redaktionella ändringar – framgår att innehavare av särskild rätt till fastighet, som inlöses eller på annat sätt tas i anspråk för ledningsändamål, är sakägare vid ledningsförrättning under förutsättning att hans eller hennes rätt berörs.

I *andra stycket*, som är nytt, finns bestämmelser om förrättning som gäller fråga som avses i 33 §, dvs. ändring eller upphävande av ett ledningsbeslut. Vid en sådan förrättning är den till vilken andrahandsupplåtelse har skett enligt 11 a § sakägare om hans eller hennes rätt berörs. Om den ursprungliga andrahandsnyttjaren av utrymmet har överlåtit sin ledning och ledningsrätts-havaren har gått med på att förvärvaren får utnyttja ledningsutrymmet, är det givetvis förvärvaren av ledningen – i stället för den ursprungliga andrahandsnyttjaren – som är sakägare.

Innehavare av fordran för vilken ledningen är pantsatt är inte sakägare.

Av 16 § jämförd med 4 kap. 11 § fastighetsbildningslagen (1970:988) framgår att lantmäterimyndigheten skall utreda vilka som är sakägare vid förrättningen.

22 §

Om det inte finns något hinder mot upplåtelsen, skall lantmäterimyndigheten meddela ledningsbeslut.

I ett ledningsbeslut anges

1. ledningens ändamål och huvudsakliga beskaffenhet,
2. utrymme som upplåts för ledningen,
3. en fastighet eller del av en fastighet som inlöses,
4. en byggnad eller annan anläggning som omfattas av ett beslut enligt 12 a §,
5. bestämmelser som avses i 1 § andra stycket,
6. den tid inom vilken ledningen skall vara utförd,
7. övriga föreskrifter rörande ledningen som *behövs*,
8. *förordnande enligt 11 a § med uppgift om den huvudsakliga beskaffenheten av de ytterligare ledningar som får dras fram och det utrymme som får tas i anspråk för dessa ledningar samt övriga föreskrifter som behövs.*

Om en ledningsrättsfråga prövas gemensamt med en fastighetsbildningsåtgärd vid en förrättning, får ledningsbeslutet tas upp i fastighetsbildningsbeslutet.

(Ändringen saknar motsvarighet i utredningens förslag. Jfr 22 § i utkastet till lagrådsremiss.)

I paragrafen finns bestämmelser om ledningsbeslut. I *andra stycket* har tillförts en bestämmelse om att ledningsbeslut i förekommande fall skall innehålla uppgift om förordnande enligt 11 a § (punkten 8). Om lantmäterimyndigheten har förordnat att ledningsrättshavaren får låta någon annan dra fram ledning, skall ledningsbeslutet innehålla uppgift om den *huvudsakliga beskaffenheten av de ytterligare ledningar som får dras fram*. Med detta avses en beskrivning av vad det är för ledningar eller andra anordningar, såsom antenner, radioutrustning, teknikbodar m.m., som ledningsrättshavaren får låta annan installera inom utrymmet. Ledningsbeslutet skall också innehålla uppgift om det *utrymme* inom varje berörd fastighet som får tas i anspråk för ledningar som nu avses. Om förordnandet exempelvis avser en basstation, kan det innehålla uppgift om att ledningsrättshavaren har rätt att låta annan montera antenn på basstationens mast och installera radioutrustning i basstationens teknikbod eller uppföra en ny teknikbod samt dra ledning mellan antennen och teknikboden. Ledningsbeslutet skall slutligen innehålla *de övriga föreskrifter som behövs*. Vilka föreskrifter som är påkallade får avgöras med hänsyn till förhållandena i det enskilda fallet, t.ex. ledningens karaktär och fastighetens användning. Ibland kan det finnas skäl att i ett ledningsbeslut ta in uppgift om den tid inom vilken den kompletterande ledningen får dras fram. Om en ledningsframdragning berör odlad mark, kan det också finnas anledning att föreskriva att framdragningen får göras endast under en viss del av året. Det kan också finnas anledning att föreskriva att fastighetsägaren skall underrättas om ledningsframdragningen. Om ledningsrättshavaren skall ha rätt att låta flera dra fram ledningar inom utrymmet, bör detta anges särskilt i förordnandet; sådana föreskrifter kan vara naturliga vid exempelvis upplåtelse av ledningsrätt för en basstation eller en telestation. Namnet på den eller de som ledningsrättshavaren får ge rätt att nyttja utrymmet behöver däremot inte anges. Det kan också finnas anledning att ta in föreskrifter om i vilken utsträckning den som av ledningsrättshavaren får rätt att dra fram ledning har rätt att utföra service- och underhållsåtgärder på ledningen.

I *andra stycket 7* och *tredje stycket* har gjorts ändringar av redaktionell art.

31 §

Har inom ett år efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft ersättning enligt 13 § *inte betalats på det sätt som har bestämts i beslutet och har inte heller någon som i beslutet tillerkänts sådan ersättning begärt verkställighet av beslutet i denna del*, är ledningsbeslutet förfallet. Ledningsbeslutet är även förfallet, om ledningen *inte har kommit till stånd inom den tid som har bestämts i beslutet*. *Detta gäller dock inte om den ledning som inte har kommit till stånd är en sådan som avses i 11 a §.*

Skall enligt ledningsbeslutet fastighet eller del därav inlösas, gäller beslutet i denna del utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

Om särskilda skäl föreligger, får lantmäterimyndigheten besluta om förlängning av tid som anges i första stycket.

Ersättning som betalats får ej återkrävas på grund av att ledningsbeslutet förfallit enligt denna paragraf.

Bestämmelserna i första stycket första meningen gäller inte ersättning som fastställts vid särskild förrättning enligt 13 a §.

(Ändringen saknar motsvarighet i utredningens förslag. Jfr 31 § i utkastet till lagrådsremiss.)

I paragrafen finns bestämmelser om att ett ledningsbeslut kan förfalla, bl.a. om ledningen inte har framdragits inom viss tid. I *första stycket* har klargjorts att denna bestämmelse inte omfattar ledningar som avses i 11 a §, dvs. ledningar som ledningsrättshavaren får låta annan dra fram inom det upplåtna utrymmet. Om ledningsrättshavaren inte utnyttjar en rätt att låta annan dra fram ledning, medför det alltså inte att ledningsbeslutet förfaller.

I första stycket har även gjorts vissa redaktionella ändringar.

33 §

Om det, sedan en ledningsrättsfråga har avgjorts slutligt, inträder ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan, kan denna prövas vid en ny förrättning. Även om några sådana förhållanden inte har inträtt, får det hållas en ny förrättning, om det har framkommit ett klart behov av omprövning. Därvid kan ledningsrätt ändras, upphävas och, om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Om förrättningen avser en ledning för vilken koncession har meddelats, tillämpas 17 §.

Ledningsrättshavaren och den som av ledningsrättshavaren har fått rätt att dra fram och använda en sådan ledning som avses i 11 a § är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom eller henne på grund av en åtgärd enligt första stycket. Kostnaderna för detta fördelas mellan övriga sakägare efter vad som bedöms vara skäligt med hänsyn främst till den nytta varje sakägare har av åtgärden. Om det har förordnats att ledningsrätten skall höra till en fastighet eller inskriven tomträtt, tillämpas 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) i fråga om ersättningen, såvida åtgärden medför värdeminskning för fastigheten eller tomträtten.

(Jfr 33 § i utredningens förslag och 33 § i utkastet till lagrådsremiss.)

Paragrafen innehåller bestämmelser om att en ledningsrätt kan ändras eller upphävas vid en ny förrättning.

Enligt *första stycket* är en förutsättning för att det skall få ske att det inträffar ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan. I stycket har tillagts att omprövning kan ske även utan att sådana förhållanden har inträtt, om ett klart behov av omprövning har framkommit. Ändringen har i första hand motiverats av önskemålet om att få till stånd omprövningar som krävs för att genomföra tillträdesbeslut enligt lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation. Bestämmelsen är emellertid generell och omfattar alla slag av ledningsrätter (se avsnitt 5.3).

En omprövning enligt den nu föreslagna bestämmelsen kan ske oavsett omfattningen av den aktualiserade ändringen av ledningsrätten. Omprövning kan alltså ske för att genomföra en mindre förändring av ett ledningsbeslut under förutsättning att det finns ett klart behov av detta.

Ett exempel på en situation då det normalt finns skäl att ompröva en ledningsrätt är om det krävs för att ledningsrättshavaren skall kunna

fullgöra en skyldighet som han eller hon kan komma att åläggas eller har ålagts enligt lagen om elektronisk kommunikation.

Enligt *andra stycket* har ledningsrättshavaren rätt till ersättning för skada som åsamkas honom eller henne på grund av att ledningsbeslutet ändras eller upphävs. I stycket har nu tillagts att den som av ledningsrättshavaren har fått en sådan rätt som avses i 11 a §, dvs. en rätt att dra fram eller använda ledning inom ledningsutrymmet, också har rätt till ersättning för skada (se avsnitt 5.2). Ersättningen skall täcka den skada som beslutet om ändring eller upphävande av ledningsrätten har orsakat honom eller henne, t.ex. kostnaderna för nedmontering och flyttning av ledningen.

Det ersättningsbelopp som den som har installerat ledning inom ledningsutrymmet är berättigad till skall betalas av de övriga sakägarna efter vad som är skäligt med hänsyn till den nytta de har av åtgärden (se prop. 1973:157 s. 160).

35 §

Överlåtelse av ledning, för vilken ledningsrätt upplåtits, är giltig endast om överlåtelsen omfattar även ledningsrätten. Vad nu sagts gäller dock ej om ledningen överlåtits för att borttagas.

Överlåtes ledningsrätt utan att den därmed avsedda ledningen samtidigt överlåtes, är överlåtelsen giltig endast om ledningen ännu ej byggts eller om den borttagits.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller inte en sådan ledning som avses i 11 a § och som innehas av annan än ledningsrättshavaren.

(Ändringen saknar motsvarighet i utredningens förslag. Jfr 35 § i utkastet till lagrådsremiss.)

Paragrafens första och andra stycken innehåller bestämmelser om att en överlåtelse av en ledning för vilken ledningsrätt upplåtits eller av en ledningsrätt som huvudregel är giltig endast om överlåtelsen omfattar den till ledningen hörande ledningsrätten respektive den till ledningsrätten hörande ledningen. I ett nytt *tredje stycke* har angetts att dessa regler inte gäller ledning som avses i 11 a § och som innehas av annan än ledningsrättshavaren. En sådan ledning kan alltså överlåtas utan att överlåtelsen också omfattar ledningsrätten eller sker i syfte att ta bort ledningen. Ledningsrätten kan också överlåtas utan att överlåtelsen behöver omfatta en sådan ledning.

Om ledningsrättshavaren själv har dragit fram en ledning med stöd av 11 a § andra stycket eller har förvärvat en ledning som har dragits fram av någon annan inom ledningsutrymmet, gäller däremot första och andra styckena. Det innebär att ledningsrättshavaren får överlåta en sådan ledning endast om överlåtelsen omfattar ledningsrätten eller syftet med överlåtelsen är att ledningen skall tas bort.

Uppdraget

Vi har haft i uppdrag att

- undersöka bl.a. om ledningsrättslagen bör kunna användas för att upplåta utrymme för andra slag av ledningar än de som nu anges i lagen och för andra anordningar än ledningar,
- se över förutsättningarna för en ledningsrättshavare att ge någon annan rätt att disponera ett utrymme eller en ledning som omfattas av en ledningsrätt,
- undersöka om det behövs särskilda regler om sakrättsligt skydd vid överlåtelse eller pantsättning av en ledningsrätt,
- överväga behovet av särskilda regler för samverkan mellan innehavare av parallella ledningsrätter,
- ta upp vissa frågor om ersättning till fastighetsägaren, samt
- överväga behovet av och kostnaderna för ett särskilt ledningsrättsregister.

Detta delbetänkande omfattar de ändringar i ledningsrättslagen som bedöms nödvändiga för att genomföra de EG-direktiv som har antagits inom ramen för 1999 års kommunikationsöversyn. Denna del av utredningsuppdraget rör främst frågan om upplåtelse av begränsad rätt i befintlig ledningsrätt. Huvuddelen av de frågeställningar som ingår i uppdraget kommer således att behandlas under den avslutande delen av vårt arbete.

1999 års kommunikationsöversyn

I syfte att skapa ett harmoniserat regelverk för elektroniska kommunikationer och tillhörande faciliteter antog Europaparlamentet och Europeiska unionens råd den 7 mars 2002 fem rättsakter. Bestämmelser som på något sätt berör ledningsrättslagen återfinns därvid i de s.k. ram-, tillträdes- och auktorisationsdirektiven.

Ramdirektivet fastställer målen för regelverket och kan sägas vara regelverkets grundläggande direktiv medan tillträdes- och auktorisationsdirektiven inom det samlade regelverket definieras som särdirektiv. Medlemsstaterna skall ha genomfört EG-direktiven senast den 24 juli 2003.

För att anpassa den svenska lagstiftningen om elektronisk kommunikation efter de nämnda direktiven har regeringen tillsatt en särskild utredning. Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om elektronisk kommunikation, har i delbetänkandet Lag om elektronisk kommunikation (SOU 2002:60) bl.a. föreslagit en ny rättslig reglering för elektronisk kommunikation. Som har nämnts är det vår uppgift att lägga fram förslag på författningsändringar i ledningsrättslagen som är nödvändiga för att genomföra de aktuella EG-direktiven.

Ett EG-direktiv är bindande för medlemsstaterna med avseende på det resultat som skall uppnås, men överlåter åt medlemsstaterna att bestämma form och tillvägagångssätt för genomförandet. Det innebär att medlemsstaterna inte är bundna av terminologin eller systematiken i ett direktiv, om det avsedda syftet kan uppnås med en annan terminologi eller systematik.

De delar av de aktuella direktiven som rör frågor om markåtkomst är av den karaktären att det, om det behövs nya föreskrifter, fordras lagform för genomförandet av direktiven. Ett genomförande av direktivens regler om markåtkomst kräver inte att det tillskapas ett helt nytt regelverk för ianspråktagande av egendom. Det resultat som eftersträvas kan i stället uppnås genom ändringar i den befintliga lagstiftningen. Detta kräver att man först undersöker om de lagar och andra författningar som redan i dag innehåller bestämmelser på området uppfyller direktivens krav.

Direktiven bör, om nya regler skall införas, genomföras genom ändrade eller nya bestämmelser i expropriationslagen (1972:719) eller ledningsrättslagen. Därvid bör i första hand ledningsrättslagens regler om markåtkomst utnyttjas innan reglerna i expropriationslagen används. Om svensk rätt visar sig sakna de bestämmelser som direktiven kräver, bör således direktivens regler genomföras genom ändringar i ledningsrättslagen.

De aktuella direktiven får även anses tillämpliga i fall då en operatör har dragit fram sina ledningar med stöd av avtal om nyttjanderätt eller servitut.

Vid utformningen av nya regler måste man givetvis välja lösningar som är enkla och fungerar bra i praktiken. En del i detta är att det är viktigt att ansluta till kända lösningar på den svenska nyttjanderätts område. Ytterligare en del är att man vid den språkliga utformningen av enskilda bestämmelser i möjligaste mån följer svenska traditioner i fråga om författningsspråk. Det måste dock iaktas försiktighet när begrepp eller uttryck i EG-regelverket modifieras för att passa in i svenskt språkbruk. Enligt EG-rätten är nämligen EG-domstolen exklusivt behörig att göra auktoritativa uttalanden om innebörden av EG:s rättsregler. Innan EG-domstolen har uttalat sig är det således svårt att veta exakt hur ett visst direktiv skall tolkas och tillämpas.

Vid utformningen av nya regler bör vidare eftersträvas konstruktioner som inte leder till att det blir mindre attraktivt med olika former av frivilliga överenskommelser.

Genomförande av EG-direktiven

Tolkningen av artiklarna 11 och 12 i ramdirektivet (avsnitt 4.2.1)

Av *artikel 11.1* i ramdirektivet följer att den myndighet som fattar beslut i ärenden om markåtkomst, t.ex. lantmäterimyndigheten enligt ledningsrättslagen, måste uppfylla krav på objektivitet, insyn, likabehandling och snabbhet i handläggningen. Vi bedömer att svensk rätt – bl.a. genom förvaltningslagen (1986:223) – och myndigheternas tillämpning av denna väl tillgodoser de rättssäkerhetskrav som direktivet ställer upp. Det är vår

uppfattning att direktivet inte kräver att det införs regler som möjliggör ledningsrätt för elektroniska kommunikationsnät som inte är allmänt tillgängliga och som inte tjänar ett allmänt syfte.

Om myndigheter har äganderätt till eller kontroll över företag som driver elektroniska kommunikationsnät eller tillhandahåller elektroniska kommunikationstjänster, skall medlemsstaterna enligt *artikel 11.2* i ramdirektivet säkerställa att det råder en ändamålsenlig organisatorisk åtskillnad mellan den verksamhet som har ansvar för beviljande av rättigheter som avses i artikel 11.1 i direktivet och de verksamheter som har samband med ägande och kontroll. I många kommuner ägs bredbandsnätet direkt av kommunen eller via ett kommunalt bolag. De myndigheter, bl.a. lantmäterimyndigheten enligt ledningsrättslagen, som fattar beslut i ärenden om markåtkomst enligt den lagstiftning på området som praktiskt sett är tillämpbar är självständiga förvaltningsmyndigheter. Detta innebär bl.a. att de står organisatoriskt fria och att de självständigt skall fatta beslut i ärenden som rör myndighetsutövning mot enskilda eller som rör tillämpning av lag (11 kap. 7 § RF). Dessutom kan en fastighetsägare eller annan sakägare – när ett bredbandsnät ägs av en kommun – enligt 16 § första stycket ledningsrättslagen och 4 kap. 7 a § fastighetsbildningslagen (1970:988) begära att ledningsförrättningen skall handläggas av den statliga lantmäterimyndigheten i stället för den kommunala lantmäterimyndigheten. Vi menar att direktivets krav på organisatorisk åtskillnad därmed är uppfyllt.

Av *artikel 11.3* i ramdirektivet följer att det måste finnas en möjlighet att överklaga beslut i ärenden om beviljande av rättigheter att installera faciliteter till ett organ som är oberoende av parterna. Ledningsrättslagen innehåller regler (28–29 a §§) om domstolsprövning av beslut och åtgärder enligt lagen. I 3 kap. 9 § expropriationslagen finns en föreskrift om att beslut om expropriationstillstånd som har meddelats av annan förvaltningsmyndighet än regeringen kan överklagas till regeringen. Regeringsbeslutets laglighet kan överprövas av Regeringsrätten enligt lagen (1988:205) om rättsprövning av vissa förvaltningsbeslut. Också anläggningslagen (1973:1149) innehåller regler om domstolsprövning (30 och 31 §§). De svenska författningar som i praktiken kan tänkas tillämpas för att ta i anspråk mark för installation av faciliteter får enligt vår mening mot denna bakgrund anses uppfylla direktivets krav i fråga om rätt att överklaga.

Artikel 12.2 kan sägas föreskriva att samlokaliseringsskyldighet eller skyldighet om gemensamt utnyttjande kan stadgas inte enbart för operatörer som har en dominerande ställning på en marknad, utan även för andra operatörer. Utredningen om elektronisk kommunikation har i det nyss nämnda delbetänkandet föreslagit en bestämmelse för att genomföra den aktuella delen av artikeln. Enligt förslaget får skyldighet av detta slag bara föreskrivas operatörer som saknar en marknadsdominerande ställning om det krävs för att skydda miljö, folkhälsa eller allmän säkerhet eller för att uppnå mål för fysisk planering. Man har dock inte lämnat något förslag till genomförandeåtgärd när det gäller *artikel 12.1* i ramdirektivet, som kan sägas föreskriva ett krav på de nationella regleringsmyndigheterna att skapa gynnsamma förutsättningar för ett gemensamt utnyttjande av faciliteter och egendom.

Av *artikel 13* i auktorisationsdirektivet följer att medlemsstaterna får låta den berörda myndigheten införa avgifter för bl.a. rättigheter att installera faciliteter på, över eller under offentlig eller privat egendom. Det kan därvid sägas handla om en avgift för rättigheten som sådan. Något avgiftssystem av detta slag finns inte när det gäller de svenska författningar som kan tänkas användas för att ta i anspråk mark för ledningar. Enligt vår mening föreligger det inte heller skäl att införa en sådan avgiftsskyldighet.

Artikel 14.1 i auktorisationsdirektivet innehåller regler som innebär att medlemsstaterna skall garantera bl.a. att rättigheter att installera faciliteter endast får ändras i sakligt motiverade fall och på ett proportionellt sätt. Liksom beträffande artikel 11.1 i ramdirektivet kan direktivet här sägas sätta upp rättssäkerhetskrav på handläggningen. Relevant svensk lagstiftning för att ta i anspråk mark för t.ex. ledningar och tillämpningen av denna uppfyller enligt vår uppfattning genom 33 § ledningsrättslagen samt 21 och 35 §§ anläggningslagen direktivets krav i fråga om omprövning och samråd.

Enligt *artikel 14.2* i auktorisationsdirektivet får beslut om markåtkomst inte återkallas utom när detta är berättigat och sker i enlighet med relevant nationell lagstiftning om kompensation för återkallande av rättigheter. Även detta krav är uppfyllt genom bl.a. regler i 33 § ledningsrättslagen om rätt till ersättning för ledningens innehavare.

Tolkningen av artiklarna 5 och 12 i tillträdesdirektivet (avsnitt 4.2.3)

Artikel 12 i tillträdesdirektivet innebär sammanfattningsvis att den nationella regleringsmyndigheten får ålägga operatörer med en dominerande ställning på marknaden att uppfylla en rad skyldigheter om tillträde. Utredningen om elektronisk kommunikation har i det tidigare nämnda delbetänkandet lämnat förslag till två bestämmelser som skall genomföra artikeln. Enligt en av dessa skall en operatör kunna förpliktas till en rad skyldigheter om tillträde till nät och användning av nät och tillhörande faciliteter. Den andra bestämmelsen som har föreslagits klargör att bestämmelserna i den av Utredningen om elektronisk kommunikation föreslagna lagen inte ersätter tillståndsprövning som föreskrivs i annan lag. Det kommer därmed att bli möjligt att förplikta någon att vidta åtgärder, vars tillåtlighet skall bedömas också efter andra regelverk.

För att uppfylla dessa på EG-direktiven grundade lagförslagen krävs det enligt vår uppfattning regler som gör det möjligt för en operatör som är innehavare av en ledningsrätt som avser ledningar som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål att kunna ge en annan operatör rätt att disponera ett utrymme eller en ledning som omfattas av ledningsrätten. Om en frivillig lösning därvid inte kan uppnås, krävs det vidare bestämmelser som säkerställer att beslutade förpliktelser enligt den föreslagna lagen om elektronisk kommunikation kan effektueras. De krav som direktivet uppställer i detta hänseende bör

enligt vår mening genomföras genom ändrade eller nya bestämmelser i ledningsrättslagen. Bilaga 1

Ledningsrättslagens tillämpningsområde (avsnitt 4.2.4)

Enligt lagförslaget från Utredningen om elektronisk kommunikation skall reglerna om tillträde inte enbart kunna avse ledningar som ingår i elektroniska kommunikationsnät, utan även andra faciliteter som t.ex. master. Direktivets krav är enligt vår bedömning uppfyllt genom att skilda typer av anordningar som utgör en integrerad del av en ledning – exempelvis master för mobiltelefoni eller radiolänk samt telestationer, dvs. byggnader och utrustning – såsom s.k. tillbehör enligt 3 § ledningsrättslagen är att betrakta som ledningar i ledningsrättslagens bemärkelse. Detta får även anses gälla för tomma rör (s.k. kanalisation), där avsikten inte är att anlägga ledningar i anslutning till förrättningen.

För att anpassa uppräkningsområdena av tillbehör i 3 § ledningsrättslagen till den tekniska utvecklingen på området för elektronisk kommunikation, bör dock bestämmelsens exemplifiering av vad som skall anses tillhöra en ledning kompletteras med uttrycket radioanläggningar eller andra anläggningar som ingår i elektroniskt kommunikationsnät. Vidare menar vi att terminologin i 2 § första stycket ledningsrättslagen bör ändras för att anpassas till den som används i den av Utredningen om elektronisk kommunikation föreslagna lagen. Efter denna ändring är lagen, liksom i dag, tillämplig på allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål.

Upplåtelse av nyttjanderätt i ledning (avsnitt 4.2.5)

För att fullfölja ett beslut om tillträde enligt den av Utredningen om elektronisk kommunikation föreslagna lagen menar vi att det krävs en ny bestämmelse i ledningsrättslagen som tillåter att en innehavare av ledningsrätt i vissa fall får upplåta nyttjanderätt i ett utrymme som omfattas av ledningsrätt. Regeln, 3 b §, skall enbart kunna tillämpas beträffande sådana innehavare av ledningsrätt som den nationella regleringsmyndigheten enligt nyss nämnda lagförslag kan förplikta att lämna tillträde. Den nu föreslagna bestämmelsen i ledningsrättslagen innebär att en innehavare av ledningsrätt för ledning eller i ledning ingående anordning som ingår i ett elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål, inom det utrymme som har upplåtits för nyttjanderätten, får upplåta nyttjanderätt till förmån för annan operatör. Den begränsningen uppställs dock att upplåtelse bara får ske om den inte medför mer än ringa men. Upplåtelse av viss kapacitet i en ledning, dvs. att viss tele- och datatrafik tillåts ske, som redan i dag är tillåten, berörs inte av den föreslagna regleringen. Om en fastighetsägare anser att en upplåtelse enligt den föreslagna 3 b § ledningsrättslagen medför mer än ringa men för fastigheten, får denne med stöd av en nu föreslagen regel (11 a §) ansöka om prövning av frågan hos lantmäterimyndigheten. För att skilja lantmäterimyndighetens beslut i dessa frågor från ledningsbeslut föreslår vi att det skall betecknas nyttjanderättsprövning. Besluten skall vara överklagbara.

Frågan om förvärv av ledningar som redan finns i det utrymme som omfattas av ledningsrätten (avsnitt 4.2.6)

Enligt utredningsdirektiven skall vi, om det införs regler som ger en ledningsrättshavare rätt att upplåta utrymme som omfattas av ledningsrätten, ta ställning till om ledningsrättshavaren skall kunna överlåta sina ledningar till nyttjanderättshavaren utan att samtidigt överlåta ledningsrätten. Bestämmelsen i 35 § ledningsrättslagen innebär att en överlåtelse av ledning, för vilken ledningsrätt har upplåtits, är giltig endast om överlåtelsen omfattar även ledningsrätten, såvida inte ledningen har överlåtits för att tas bort. En ledning med tillhörande ledningsrätt kan alltså fritt överlåtas. Detta gäller även då en ledningsrätt har bildats för ett antal fysiskt åtskiljbara ledningar. I dessa fall krävs dock att en ny förrättning hålls, varvid den befintliga ledningsrätten upphävs och separata ledningsrätter tillskapas för de olika ledningarna. Det är emellertid ytterst tveksamt om det med hänsyn till 35 § ledningsrättslagen är möjligt att tillåta överlåtelse av visst eller vissa fiberpar. Skälet till detta är att ledningsrätt inte bör tillskapas för enheter som inte fysiskt och praktiskt sett kan hanteras separat i samband med framtida underhåll och förvaltning, eftersom underhållsfrågan inte är löst. Det handlar här om möjligheten att utöva flera olika ledningsrätter parallellt. Denna fråga kommer vi att behandla under nästa utredningsetapp.

Krävs det någon ny reglering för att hantera fallen då frivilliga uppgörelser om upplåtelse inte kan uppnås? (avsnitt 4.2.7)

Vi menar att man torde kunna utgå från att operatörer som är ledningsrättshavare eller nyttjanderättshavare kommer att respektera myndighetsbeslut om tillträde m.m. Det kan dock inte bortses från att det av skilda skäl kan uppstå samarbetsproblem mellan olika operatörer, varvid myndighetsbeslut om tillträde inte kommer att efterföljas. Enligt vår bedömning innebär därvid möjligheten enligt bestämmelserna i den av Utredningen om elektronisk kommunikation föreslagna lagen om elektronisk kommunikation att förena förelägganden, t.ex. i fråga om tillträde, med vite ett så kraftigt påtryckningsmedel att det inte krävs någon ny reglering i ledningsrättslagen för att hantera fallen då frivilliga uppgörelser inte kan uppnås. Till detta kan också läggas möjligheten att den av den nationella regleringsmyndigheten gynnade operatören ansöker om ändring av ledningsrätt med stöd av 33 § ledningsrättslagen enligt vad vi nu föreslår. I sista hand finns möjligheten att ansöka om tvångsvis tillträde enligt expropriationslagen.

Konsekvenser (kapitel 5)

Enligt vår bedömning torde våra förslag inte medföra några nämnvärda kostnadsökningar för det allmänna. Vidare menar vi att förslagen inte kommer att innebära några större kostnadsökningar för företag och andra enskilda.

Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144)

Härigenom föreskrivs i fråga om ledningsrättslagen (1973:1144)

dels att 2, 3, 13 d, 27 och 33 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 3 b och 11 a §§, av följande lydelse,

dels att det i lagen närmast före den nya 11 a § skall införas en ny rubrik av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

2 §

Lagen gäller för ledningar av följande slag,

1. *teleledning* som ingår i *telekommunikationssystem* för allmänt ändamål *samt allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål*,

2. elektrisk starkströmsledning för vilken koncession fordras eller som behövs för sådana ledningar som avses i 1,

3. vatten- eller avloppsledning som

a) ingår i allmän va-anläggning,

b) förser samhälle med vatten eller därifrån bortför avloppsvatten eller annan orenlighet,

c) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

d) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan och inte tillgodoser endast en enstaka fastighets husbehov,

4. ledning genom vilken fjärrvärme, olja, gas eller annan råvara eller produkt transporteras från produktionsställe, upplag eller lastplats och som

a) tillgodoser ett allmänt behov,

b) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort

Lagen gäller för ledningar av följande slag,

1. *ledning* som ingår i *elektroniskt kommunikationsnät* för allmänt ändamål,

2. elektrisk starkströmsledning för vilken koncession fordras eller som behövs för sådana ledningar som avses i 1,

3. vatten- eller avloppsledning som

a) ingår i allmän va-anläggning,

b) förser samhälle med vatten eller därifrån bortför avloppsvatten eller annan orenlighet,

c) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

d) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan och inte tillgodoser endast en enstaka fastighets husbehov,

4. ledning genom vilken fjärrvärme, olja, gas eller annan råvara eller produkt transporteras från produktionsställe, upplag eller lastplats och som

a) tillgodoser ett allmänt behov,

b) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

c) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan.

eller

c) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan.

Lagen gäller ej om utrymme för ledning kan upplåtas med stöd av anläggningslagen (1973:1149).

3 §

I ledning ingår sådana för dess ändamål erforderliga anordningar som transformatorer, pumpstationer och andra tillbehör.

I ledning ingår sådana för dess ändamål erforderliga anordningar som transformatorer, pumpstationer, *radioanläggningar eller andra anläggningar som ingår i elektroniskt kommunikationsnät* och andra tillbehör.

3 b §

En innehavare av ledningsrätt som avser en sådan ledning som anges i 2 § första stycket 1, får inom det utrymme som ledningsrätten avser och i de ledningar som uppförts i utrymmet upplåta nyttjanderätt för att tillgodose sådant ändamål som avses i 4 kap. 3, 8 eller 15 § lagen (2003:00) om elektronisk kommunikation. En sådan upplåtelse får ske endast om den inte medför mer än ringa men för fastigheten.

Nyttjanderättshavaren får tillträda det upplåtna utrymmet eller ledningen tidigast två veckor efter det att fastighetens ägare under rättats om upplåtelsen. Under rättelse skall anses ha skett när meddelandet sänts med rekommenderat brev till fastighetsägaren under dennes adress.

Om det är uppenbart att upplåtelsen inte medför något men för fastigheten, behöver fastighetsägaren inte underrättas.

Prövning av upplåtelse av nyttjanderätt

11 a §

Om en fastighetsägare anser att en upplåtelse av nyttjanderätt enligt 3 b § medför mer än ringa

men för fastigheten, får fastighetsägaren ansöka om prövning av frågan hos lantmäterimyndigheten (nyttjanderättsprövning). Frågan avgörs genom beslut.

Vid prövningen gäller reglerna i 15 § fjärde stycket och 19 § i tillämpliga delar. Lantmäterimyndighetens beslut får överklagas enligt reglerna i 28 §.

13 d §

I fråga om ersättning för skada och intrång på grund av att ledningen dras fram och begagnas med stöd av 3 a § skall bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen (1972:719) tillämpas. Vid tillämpningen av 3 § i *samma kapitel* skall den tid om tio år som där anges räknas från den dag då fastighetsägaren underrättats om när arbetet skulle påbörjas.

I fråga om ersättning för skada och intrång på grund av att ledningen dras fram och begagnas med stöd av 3 a § skall bestämmelserna i 4 kap. expropriationslagen (1972:719) tillämpas. *Det samma gäller om nyttjanderätt har upplåtits enligt 3 b §.* Vid tillämpningen av 4 kap. 3 § *expropriationslagen* skall den tid om tio år som där anges räknas från den dag då fastighetsägaren underrättats om när arbetet skulle påbörjas.

27 §

Ledningens innehavare skall svara för förrättningskostnaderna i den mån ej annat följer vid en motsvarande tillämpning av 18 kap. 6 eller 8 § rättegångsbalken.

Har ledningsrättsfråga upptagits utan ansökan eller, i fall som avses i 33 §, på ansökan av annan sakägare än ledningens innehavare, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan sakägarna efter vad som är skäligt. Avser förrättningen endast att inskrivet servitut eller inskriven nyttjanderätt avseende rätt att framdraga och bibehålla ledning skall förändras till ledningsrätt, skall ledningens innehavare dock svara för förrättningskostnaderna enligt bestämmelserna i första stycket.

Har ledningsrättsfråga upptagits utan ansökan eller, i fall som avses i 33 §, på ansökan av annan sakägare än ledningens innehavare, skall förrättningskostnaderna fördelas mellan sakägarna efter vad som är skäligt. Avser förrättningen endast att inskrivet servitut eller inskriven nyttjanderätt avseende rätt att framdraga och bibehålla ledning skall förändras till ledningsrätt *eller en prövning enligt 11 a §*, skall ledningens innehavare dock svara för förrättningskostnaderna enligt bestämmelserna i första stycket.

Handlägges ledningsrättsfråga gemensamt med fastighetsbildningsåtgärd vid en förrättning, skall kostnader som är gemensamma för skilda åtgärder fördelas på dessa efter vad som är skäligt.

Till förrättningskostnader hänföres taxeavgift, ersättning till sakkunnig, utgift för hantlangning som ej ingår i taxeavgiften samt ersättning för sådan skada som avses i 4 kap. 38 § tredje stycket fastighetsbildningslagen (1970:988).

33 §

Inträder, sedan ledningsrättsfråga slutligt avgjorts, ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan, kan denna prövas vid ny förrättning. Därvid kan ledningsrätt ändras, upphävas och, om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Avser förrättningen ledning för vilken koncession meddelats äger 17 § motsvarande tillämpning.

Om det för genomförande av ett beslut om tillträde enligt 4 kap. 3, 8 eller 15 § lagen (2003:00) om elektronisk kommunikation krävs att ledningsrätt omprövas, får frågan prövas även om villkoren i första stycket inte är uppfyllda.

Ledningens innehavare är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom på grund av åtgärd enligt första stycket. Kostnaderna härför fördelas mellan övriga sakägare efter vad som finnes skäligt med hänsyn främst till den nytta varje sakägare har av åtgärden. Har förordnats att ledningsrätten skall höra till fastighet eller inskriven tomträtt, äger 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning i fråga om ersättningen, såvida åtgärden medför värdeminskning för fastigheten eller tomträtten.

-
1. Denna lag träder i kraft den 25 juli 2003.
 2. Denna lag tillämpas också på förrättning som pågår när lagen träder i kraft.

Efter remiss har yttrande över betänkandet Ledningsrätt för elektroniska kommunikationsnät (SOU 2002:83) avgetts av Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Stockholm, Göteborgs tingsrätt, Jönköpings tingsrätt, Luleå tingsrätt, Hyresnämnden i Göteborg, Marknadsdomstolen, Domstolsverket, Lantmäteriverket, Boverket, Konkurrensverket, Post- och telestyrelsen, Datainspektionen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Uppsala län, Länsstyrelsen i Kronobergs län, Malmö kommun, Härnösands kommun, Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun, Lantmäterimyndigheten i Göteborgs kommun, Lantmäterimyndigheten i Örebro kommun, Banverket, Kungliga Tekniska Högskolan, Institutet för fastighetsrättslig forskning, NUTEK, IT-kommissionen, Svenska Kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges lantmätareförening, Fastighetsrådets och Miljörådets Förening, IT-företagen, Näringslivets Telekomförening (NTK), Svenskt Näringsliv, Företagarnas Riksorganisation, Lantbrukarnas Riksförbund, Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Jordägareförbund, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO), Hyresgästföreningen, Svenska Kraftnät och Svensk Energi.

Stockholms kommun, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, Sveriges Elleverantörer, Svenska Kabel-TV-föreningen (NTK), Sveriges Bostadsrättscentrum (SBC), Telia AB, Telenorida, Hi3G Access AB och Orange Sverige AB har avstått från att yttra sig.

Förslag till lag om ändring i ledningsrättslagen (1973:1144).

Härigenom föreskrivs i fråga om ledningsrättslagen
dels att orden "ledningens innehavare" i 1, 3 a, 12, 27 och 34 §§ skall
bytas ut mot "ledningsrättshavaren"

dels att 2, 18, 22, 31, 33 och 35 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 11 a §, och närmast före
11 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 §¹

Lagen gäller för ledningar av följande slag,

1. *teleledning* som ingår i *telekommunikationssystem* för allmänt ändamål samt *allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål*,

1. *ledning* som ingår i *elektroniskt kommunikationsnät* för allmänt ändamål samt allmän svagströmsledning för signalering, fjärrmanövrering, dataöverföring eller liknande ändamål,

2. elektrisk starkströmsledning för vilken koncession fordras eller som behövs för sådana ledningar som avses i 1,

3. vatten- eller avloppsledning som

a) ingår i allmän va-anläggning,

b) förser samhälle med vatten eller därifrån bortför avloppsvatten eller annan orenlighet,

c) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

d) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan och inte tillgodoser endast en enstaka fastighets husbehov,

4. ledning genom vilken fjärrvärme, olja, gas eller annan råvara eller produkt transporteras från produktionsställe, upplag eller lastplats och som

a) tillgodoser ett allmänt behov,

b) gagnar näringsverksamhet eller kommunikationsanläggning av betydelse för riket eller viss ort eller

c) medför endast ringa intrång i jämförelse med nyttan.

Anordning som ingår i elektroniskt kommunikationsnät för allmänt ändamål men som inte utgör ledning skall vid tillämpningen av denna lag anses som ledning enligt första stycket 1.

Lagen gäller ej om utrymme för ledning kan upplåtas med stöd av anläggningslagen (1973:1149).

Andrahandsupplåtelse inom ut-

¹ Senaste lydelse 1993:604.

11 a §

Lantmäterimyndigheten får besluta att innehavare av sådan ledning som anges i 2 § första stycket 1 har rätt att låta annan dra fram och använda ytterligare ledning av det slag som anges i 2 § första stycket 1 inom det upplåtna utrymmet. Ett sådant beslut får meddelas endast om det med hänsyn till ledningens beskaffenhet finns ett behov av en sådan rätt och den kan anses förenlig med bestämmelserna i 6–11 §§.

Om lantmäterimyndigheten har meddelat ett sådant beslut som avses i första stycket, får ledningsrättshavaren själv dra fram och använda en sådan ledning som avses i beslutet i stället för att låta någon annan göra det.

18 §

Innehavare av särskild rätt till fastighet, som inlöses eller *eljest tages* i anspråk för ledningsändamål, är sakägare vid förrättningen, om hans rätt *beröres*.

Innehavare av särskild rätt till fastighet, som inlöses eller på annat sätt tas i anspråk för ledningsändamål, är sakägare vid förrättningen, om hans eller hennes rätt berörs.

I fall som avses i 33 § är även den som av ledningsrättshavaren har fått rätt att dra fram och använda en sådan ledning som avses i 11 a § sakägare vid förrättningen, om hans eller hennes rätt berörs.

22 §²

Om det inte finns något hinder mot upplåtelsen, skall lantmäterimyndigheten meddela ledningsbeslut.

I ett ledningsbeslut anges

1. ledningens ändamål och huvudsakliga beskaffenhet,
2. utrymme som upplåts för ledningen,
3. en fastighet eller del av en fastighet som inlöses,
4. en byggnad eller annan anläggning som omfattas av ett beslut enligt 12 a §,
5. bestämmelser som avses i 1 § andra stycket,

² Senaste lydelse 2001:891.

6. den tid inom vilken ledningen skall vara utförd,

7. övriga föreskrifter rörande ledningen som med hänsyn till förhållandena är påkallade.

7. övriga föreskrifter rörande ledningen som med hänsyn till förhållandena är påkallade,

8. *beslut enligt 11 a § med uppgift om den huvudsakliga beskaffenheten av de ytterligare ledningar som får dras fram och det utrymme som får tas i anspråk för dessa ledningar samt de övriga föreskrifter som är påkallade.*

Prövas ledningsrättsfråga gemensamt med fastighetsbildningsåtgärd vid en förrättning, får ledningsbeslutet upptagas i fastighetsbildningsbeslutet.

31 §³

Har inom ett år efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft ersättning enligt 13 § *ej till fullo erlagts i föreskriven ordning* och *ej* heller någon som i beslutet tillerkänts sådan ersättning begärt verkställighet av beslutet i denna del, är ledningsbeslutet förfallet. Ledningsbeslutet är även förfallet, om ledningen *ej* kommit till stånd inom den tid som bestämts i beslutet.

Har inom ett år efter det att ersättningsbeslutet vann laga kraft ersättning enligt 13 § *inte betalats på sätt som har bestämts i beslutet* och *inte* heller någon som i beslutet tillerkänts sådan ersättning *har* begärt verkställighet av beslutet i denna del, är ledningsbeslutet förfallet. Ledningsbeslutet är även förfallet, om ledningen *inte har* kommit till stånd inom den tid som *har* bestämts i beslutet. *Detta gäller dock inte en sådan ledning som avses i 11 a §.*

Skall enligt ledningsbeslutet fastighet eller del därav inlösas, gäller beslutet i denna del utan hinder av bestämmelserna i första stycket.

Om särskilda skäl föreligger, får lantmäterimyndigheten besluta om förlängning av tid som anges i första stycket.

Ersättning som betalats får *ej* återkrävas på grund av att ledningsbeslutet förfallit enligt denna paragraf.

Bestämmelserna i första stycket första meningen gäller inte ersättning som fastställts vid särskild förrättning enligt 13 a §.

33 §

Inträder, sedan ledningsrättsfråga slutligt avgjorts, ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan, kan denna prövas vid ny förrättning. Därvid kan ledningsrätt ändras, upphävas och, om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Avser förrättningen ledning för vilken koncession med-

Inträder, sedan ledningsrättsfråga slutligt avgjorts, ändrade förhållanden som väsentligt inverkar på frågan, kan denna prövas vid ny förrättning. *Även utan att sådana förhållanden har inträtt får ny förrättning äga rum, om ett klart behov av omprövning har framkommit.* Därvid kan ledningsrätt

³ Senaste lydelse 1995:1404.

delats äger 17 § motsvarande tillämpning.

Ledningens innehavare är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom på grund av åtgärd enligt första stycket. Kostnaderna *härfor* fördelas mellan övriga sakägare efter vad som *finnes* skäligt med hänsyn främst till den nytta varje sakägare har av åtgärden. Har förordnats att ledningsrätten skall höra till fastighet eller inskriven tomträtt, äger 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning i fråga om ersättningen, såvida åtgärden medför värdeminskning för fastigheten eller tomträten.

ändras, upphävas och, om det sker med anledning av upphävandet, upplåtas. Avser förrättningen ledning för vilken koncession meddelats äger 17 § motsvarande tillämpning.

Ledningsrättshavaren och den som av ledningsrättshavaren har fått rätt att dra fram och använda en sådan ledning som avses i 11 a § är berättigad till ersättning för skada som åsamkas honom *eller henne* på grund av åtgärd enligt första stycket. Kostnaderna *för detta* fördelas mellan övriga sakägare efter vad som *bedöms vara* skäligt med hänsyn främst till den nytta varje sakägare har av åtgärden. Har förordnats att ledningsrätten skall höra till fastighet eller inskriven tomträtt, äger 5 kap. 16 § fastighetsbildningslagen (1970:988) motsvarande tillämpning i fråga om ersättningen, såvida åtgärden medför värdeminskning för fastigheten eller tomträten.

Bilaga 4

35 §

Överlåtelse av ledning, för vilken ledningsrätt upplåtits, är giltig endast om överlåtelsen omfattar även ledningsrätten. Vad nu sagts gäller dock ej om ledningen överlåtits för att borttagas.

Överlåtes ledningsrätt utan att den därmed avsedda ledningen samtidigt överlåtes, är överlåtelsen giltig endast om ledningen ännu ej byggts eller om den borttagits.

Vad som sägs i första och andra styckena gäller inte en sådan ledning som avses i 11 a § och som innehas av annan än ledningsrättshavaren.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2004.

Förteckning över deltagare vid Justitiedepartementets remissmöte den 18 september 2003

Bilaga 5

Vid Justitiedepartementets remissmöte om utkast till lagrådsremiss den 18 september 2003 deltog representanter från Miljööverdomstolen, Hyresnämnden i Göteborg, Lantmäteriverket, Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms kommun, Göteborgs kommun, Lantmäterimyndigheten i Stockholms kommun, Banverket, Kungliga Tekniska Högskolan, Svenska Kommunförbundet, Sveriges advokatsamfund, Sveriges lantmätareförening, IT-företagen, Lantbrukarnas Riksförbund, Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Jordägareförbund, Svenska Kraftnät, Svensk Energi, TeliaSonera Sverige AB, Hi3G Access AB, Vodafone Sverige AB och Tele2 Sverige AB.

Följande remissinstanser lämnade skriftliga synpunkter i anslutning till remissmötet: Göteborgs tingsrätt, Hyresnämnden i Göteborg, Konkurrensverket, Stockholms kommun, Kungliga Tekniska Högskolan, Svenska Bankföreningen, Företagarnas Riksorganisation, Fastighetsägarna Sverige, Sveriges Jordägareförbund, Sveriges Allmännyttiga Bostadsföretag (SABO), Hyresgästföreningen, Svenska Kraftnät och Svensk Energi och Telia Sonera Sverige AB.

Hovrätten över Skåne och Blekinge, Kammarrätten i Stockholm, Domstolsverket, Lantmäterimyndigheten i Skåne län, Boverket, Post- och telestyrelsen, Länsstyrelsen i Uppsala län, Statens strålskyddsinstitut, Lantmäterimyndigheten i Örebro kommun, Inlandsbanan AB, Institutet för fastighetsrättslig forskning, Fastighetsrådets och Miljörådets Förening, Sveriges Elleverantörer, Näringslivets Telekomförening (NTK), Svenskt Näringsliv, Swefour AB och Orange Sverige AB var inbjudna till remissmötet men avstod från att delta vid mötet och att lämna skriftliga synpunkter.